ÑAPA
Weekendbijlage
van dagblad Amigoe
zaterdag 1 november 2014

1947

2014

Dichtbundel Boeli van Leeuwen

67 jaar verborgen voor grote publiek

Pagina 10 & 11

Inhoud

Voorpagina 1

Inhoud 2

Uitgelicht 3

Gezondheid 4

Historie 5

Eten & drinken 6

Beroep onder de loep 7

Literatuur 8 t/m 11

Reizen 12 & 13

Water geven aan boom van liefde 14 & 15

Business 16 t/m 20

Foto van de week.

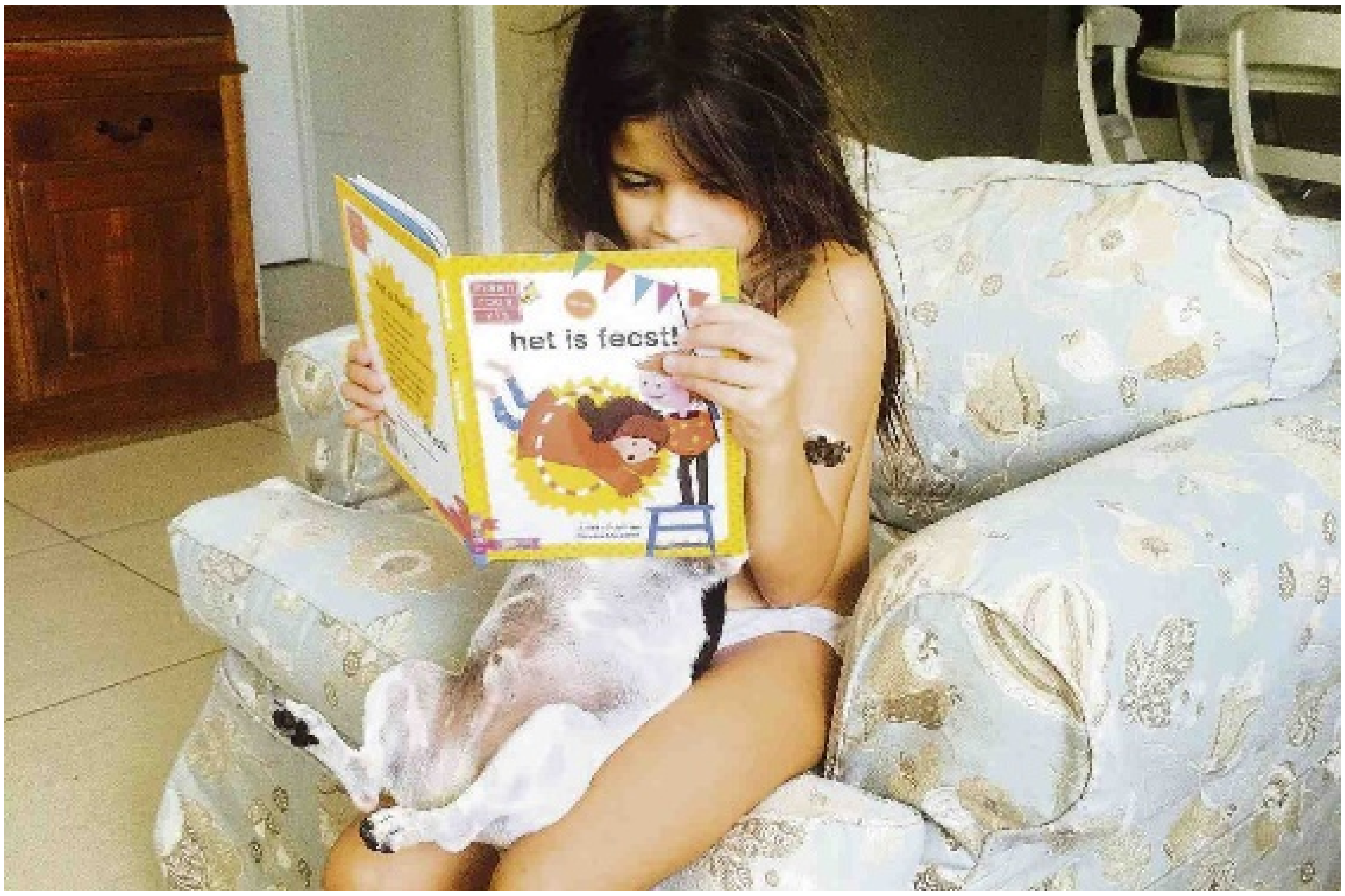

Jong geleerd is oud gedaan en dit geldt ook voor lezen. Het is deze week nog tot morgen Kinderboekenweek. Voor Leah een extra reden om een boek te lezen. Haar grootouders zijn erg trots en stuurden deze foto in.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

EINDREDACTEUR Hans Vaders

VORMGEVING Wendela Ataliede, Linda van Eekeres, Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Jeroen Baldwin, Evert Bongers, Monique Casimiri, Hans de Haan, Brede Kristensen, Judice Ledeboer, Roxanne Martha, Marcel Truyens, Hans Vaders, William ten Veen, May Voges, Mineke de Vries, Miriam de Windt, Ken Wong

Thuis.

Wat een weekend

Monique Casimiri

Er zijn van die weekenden dat je gewoon lekker op het strand wilt liggen, met een goed boek, glaasje drinken uit de jug en fastfood in het vooruitzicht.
Zo'n weekend had ik dus niet. Het begon al vrijdagochtend vroeg. Onze zoon had extreem erge buikpijn. Nu heeft hij altijd last van zijn buik, maar deze pijn ging niet over en zat onder de navel. Ik naar de huisarts met hem. Die vermoedde na onderzoek een blindedarmontsteking, dus met een verwijzing op zak, naar het ziekenhuis. Onderweg ontstond al stress, want hij had begrepen dat er bloed afgenomen moest gaan worden. Dit heeft hij jammergenoeg al vaker ondergaan, dus hij weet hoe het voelt. Hij was zo gespannen en moest zo hard huilen dat het prikken mislukte, dus tot overmaat van ramp moest hij een tweede keer geprikt worden, nu in zijn andere arm. Een liedje en de belofte om langs de speelgoedwinkel te rijden deden hem iets kalmeren. Het bloed was goed, de reactie op aanraking van de buik niet. Toch mochten we naar huis, als we de volgende dag maar terug zouden komen.
Thuis lag manlief nog op bed. Die was een paar dagen eerder door zijn rug gegaan. Als een aangeschoten pinguïn loopt hij af en toe door het huis om daarna weer snel terug op bed te gaan liggen.
Zaterdagochtend stonden wij weer in het ziekenhuis. Weer om bloed te prikken. Er was ons alleen niet verteld dat zoonlief nuchter moest zijn. Geeft niets hoor zegt de zuster, zo te zien gaat het weer goed, u kunt wel weer naar huis. Hou hem maar een beetje in de gaten. Dat viel dus mee. Thuis gekomen liep manlief nog altijd als die pinguïn rond, waardoor het huishouden toch echt op mij neerkwam. Nu is dat huishouden niet zo spannend, maar dit weekend kregen we wel een heel bijzondere verrassing. We maakten het caviahok schoon en kwamen er toen achter dat we niet twee vrouwtjes hadden. Ja, er werd er wel één heel dik, maar als je denkt dat het vrouwtjes zijn, dan denk je daar verder niet over na. Ik vond vooral dat ze zo veel aten. Dat blijkt dus. Drie jonkies liepen vrolijk dartelend rond in het hok.
Door al deze zorg heen hinkte ook onze kat, met een geamputeerde poot. Twee weken geleden is hij waarschijnlijk aangereden, vorige week is zijn poot geamputeerd, en nu is hij herstellende met veel pillen en andere vloeistoffen die met pipetten toegediend moeten worden.
Inmiddels loopt mijn man nu meer als een manke zwaan, dankzij de happy pils, zoonlief bleek diarree te hebben, dus de voeding is aangepast. De kat blijkt heel goed te kunnen rennen op drie poten toen de deur even openstond en hij eerder bij het gras was dan ik. En de caviapapa zit alleen in een hok terwijl moeder flink moedert over haar jongen.
Zondagavond. Ik zit op de bank. Ik schrijf deze column, ik drink een portje en denk aan dat strand, met dat drankje in die jug en die hamburger die klaar ligt als je er langs rijdt.

Uitgelicht.

Eclectic Estate

Eclectic Estate belooft een avondje uit dat alle zintuigen prikkelt. Afgelopen zaterdag werd het concept in Landhuis Brievengat gepresenteerd. Muziek, verrassingsacts en kunst vormden de hoofdmoot. De exposerende kunstenaars waren Ailsa Anastatia, Garrick Marchena, Brett Russel en Giovanni Zanolino.

Medisch.

Meer weten over zweten

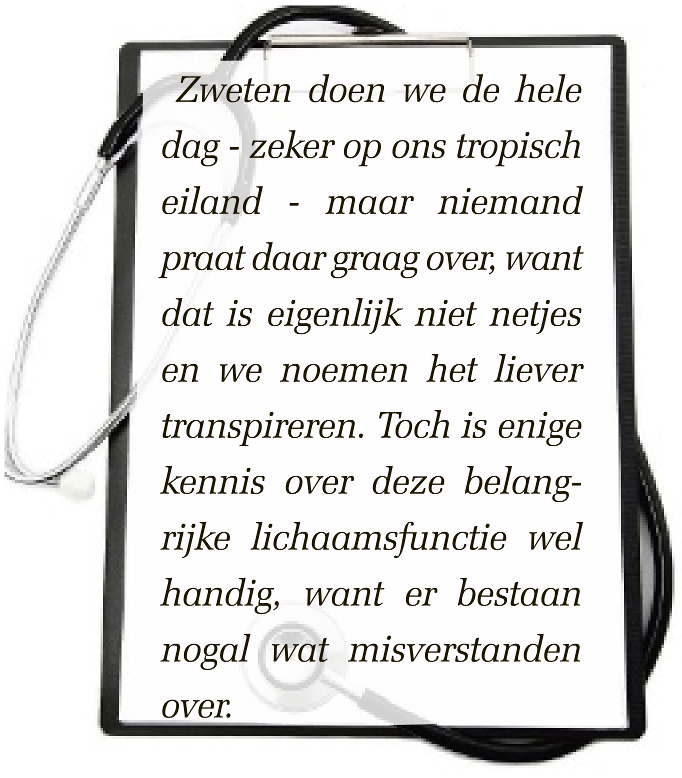

Tekst: **Hans de Haan**

De productie van zweet is een natuurlijke functie voor het reguleren van de lichaamstemperatuur in een warme omgeving. Door het verdampen van zweetdruppels op de huid wordt overtollige warmte weggevoerd en ontstaat afkoeling.

De zweetklieren zijn verspreid over het hele lichaam, maar de meeste zitten in de oksels. Dit is eigenlijk de meest ongunstige plaats voor zweetklieren door de slechte ventilatie in dat gebied. Het zweet verdampt daar minder snel dan op de rest van het lichaam, maar niettemin is slechts één procent van al ons transpiratievocht afkomstig uit de oksels. In koele streken, zoals Nederland scheiden de zweetklieren gemiddeld een liter vocht uit. Bij inspanning of warm weer, transpireren we meer en kan de productie oplopen tot liters per dag.
Er zijn twee soorten zweetklieren. De eccriene klieren komen over het gehele lichaam voor en hun aantal varieert van twee tot vijf miljoen. Wanneer het lichaam oververhit raakt door inspanning of koorts zorgen de eccriene zweetklieren ervoor dat de oppervlakte van de huid vochtig wordt en gemakkelijk afkoelt. De tweede functie van deze klieren is het vochtig maken van de handpalmen. Hierdoor heb je op belangrijke momenten meer houvast. Bij overvloedige zweetproductie gaat het positieve effect van die betere grip echter weer verloren. Verder worden deze klieren ook wel aangezet tot zweetproductie bij nervositeit of emotie. Vooral de kliertjes in het gezicht en in de handpalmen worden dan actief. Dit wordt ervaren als 'koud' of 'klam' zweet. In eerste instantie krijgt men het flink warm en stijgt het bloed naar de wangen, maar even later gaat er juist meer bloed naar de rest van het lichaam en wordt men juist koud.

De apocriene klieren zijn de zweetklieren die de bekende zweetlucht verspreiden. Deze kliertjes bevinden zich in bepaalde regio's van de huid: de oksels, de huid rond de anus en die rond de tepels. Bij kinderen zijn deze klieren nog niet ontwikkeld; dat begint pas in de puberteit onder invloed van geslachtshormonen. Tot het moment dat het olie-achtige zweet uit de klieren aan de oppervlakte van de huid komt, is het geurloos. Op het huidoppervlak wordt het zweet echter door bacteriën omgezet in substanties die een karakteristieke zweetgeur hebben. Apocrien zweet wordt de hele dag door in kleine hoeveelheden geproduceerd. Inspanning en emoties hebben daar nauwelijks invloed op. Deze zweetlucht kan wel emoties oproepen, maar meestal zijn die emoties niet heel positief. In sommige situaties kan de lucht ervan wel seksuele gevoelens opwekken of versterken.
De productie ervan is afhankelijk van leeftijd en geslacht. Jonge kinderen en ouderen zweten minder dan volwassenen, vrouwen zweten minder dan mannen. Dat ligt niet aan het aantal zweetklieren, want dat is bij al deze groepen vrijwel hetzelfde. De oorzaak is dat vrouwen pas bij een hogere lichaamstemperatuur gaan transpireren dan mannen en bovendien per zweetklier minder vocht uitscheiden. Dat geldt waarschijnlijk ook voor kinderen en ouderen. Personen die aan warm weer gewend zijn, gaan eerder zweten, behalve op de borst ook op de armen. Getrainde mensen beginnen bij dezelfde lichaamstemperatuur te zweten als ongetrainde, maar vervolgens zweten ze wel meer.
Zweet ruikt niet. De typische transpiratiegeur ontstaat doordat bepaalde bacteriën op de huid eiwitten uit het zweet omzetten in diverse, onaangenaam geurende zuren. Aan dit proces is weinig meer te doen dan de huid zo droog mogelijk te houden en in de oksels het haar te verwijderen. De eenmaal ontstane nare geur kan worden bestreden met diverse middelen, deodorantia, waarvan in elke botika een ruime sortering beschikbaar is. Het meest effectieve middel tegen zweten bevat een aluminiumzout in diverse toedieningsvormen (poeder,vloeistof, spray, stick). Deze zouten kunnen de afvoer uit de zweetkanaaltjes (ten dele) blokkeren, maar niet bij iedereen. Er circuleren berichten dat aluminium schadelijk zou zijn en zenuw- en hersencellen zou aantasten, maar daar zijn nog geen harde bewijzen voor gevonden. Een goed alternatief is een stick bestaande uit pure zoutkristallen (reukloos en zonder aluminium en parabenen) die na bevochtiging ingewreven wordt in de oksels. Die sticks zijn te koop in sommige botika's en gezondheidswinkels.

Angstzweet

De één zweet van nature meer dan de ander. Als het zweten zich beperkt tot inspanning en een warme omgeving is dit normaal. Zweten in rust en in een koele omgeving heeft evenwel een andere oorzaak en kan bijvoorbeeld ontstaan door angst en spanning. Dit kan zelfs leiden tot situaties die het normaal functioneren belemmeren, vooral in de werksfeer.
Ook nachtelijk zweten kan een teken zijn dat er iets anders aan de hand is. Bijvoorbeeld een infectie, diabetes, een te hard werkende schildklier, overgewicht of de overgang. Zweten kan verder een bijwerking zijn van bepaalde medicijnen. In al deze gevallen is het verstandig om hiervoor naar de huisarts te gaan.

Overmatig zweten

De medische term voor overmatig zweten is hyperhidrosis. De oorzaak ervan is meestal onbekend en daarom spreekt men van ideopatische hyperhidrosis. Er is hierbij een belangrijke erfelijke component, want bij 30 à 50 procent van de mensen met hyperhidrosis komt het in de familie voor. Als het overmatig zweten het gevolg is van een ziekte of aandoening, wordt dit secundaire hyperhidrosis genoemd. Ook sommige medicijnen kunnen overmatig zweten veroorzaken. De mensen met hyperhidrosis zijn te herkennen aan zweten, vochtige handen en/of voeten en vochtplekken op de kleding, vooral onder de oksels en op de rug. Zij moeten daarom meermalen per dag schone kleren aantrekken. Vochtige voeten zijn vatbaar voor schimmelinfecties en verspreiden vaak een onaangename geur (zweetvoeten). Overmatige transpiratie kan verder leiden tot emotionele en psychosociale problemen, waaronder verminderd zelfvertrouwen, sociaal isolement en depressie. Er zijn diverse methoden van behandeling ervan, waaronder iontoforese, botox-injecties en zelfs chirurgische ingrepen. Hiervoor dient men de huisarts te raadplegen.

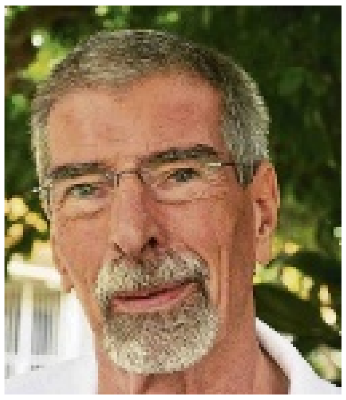
Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Mijn eerste gouverneur (2)

De 17-jarige Wim Lampe uit Aruba is in 1913 op aandringen van zijn alleenstaande moeder naar Curaçao vertrokken om bij de gouverneur een baantje te gaan vragen. Met lood in de schoenen ging hij op pad naar het Fort, waar de gouverneur mensen op audiëntie ontving.

Theodorus Nuyens, Gouverneur van 1909 tot 1919.

Het was nog veel en veel te vroeg in de morgen. De hele entourage ontnam mij de moed om te proberen het kantoor binnen te gaan. Het zou trouwens nog op slot zijn geweest.

Hoeveel ommetjes ik die morgen door Punda heb gemaakt, mag Joost weten. Wel weet ik dat ik almaar mijn 'speech' liep te repeteren om toch maar goed uit mijn woorden te komen als ik straks voor de gouverneur zou staan.
Op een gegeven moment, toen ik voor de zoveelste maal voor de kantoordeur stond en alles wat gewoner was geworden doordat er meer mensen te zien waren, kwam mij het beeld van moeder voor ogen. Dit stak mij een hart onder de riem. Ik trok de stoute schoenen aan en beklom de trap van het kantoor.
In de kamer, waar ik belandde, vond ik twee heren, de adjudant en de oppasser van de gouverneur. Maar natuurlijk wist ik niet wat voor figuren dat waren en omdat de een wat eenvoudiger gekleed was en er daarom meer toegankelijk uitzag dan de ander - de adjudant in zijn schitterende uniform - had ik mij bijna tot de oppasser gewend. Die blunder bleef mij echter bespaard doordat de adjudant mij aansprak en vroeg wat ik kwam doen. Ik zette dus het doel van mijn bezoek uiteen en vertelde hem de reden van mijn komst.
'Ik weet niet of de gouverneur u kan ontvangen', zei hij, 'want hij is druk bezig met de begroting en straks komt de administrateur van Financiën. Maar gaat u zitten, dan zal ik even voor u informeren. Niemand kan zich voorstellen, wat er toen in mijn jongenshart omging.
Na enkele ogenblikken kwam de adjudant terug met de boodschap dat de gouverneur mij wel zou ontvangen, 'maar dat ik het kort moest maken.' De gouverneur zou bellen, als ik naar binnen kon gaan.
Het zweet parelde mij op het voorhoofd en ik wist mij geen woord te herinneren van wat ik mij voorgenomen had te zeggen. Ik probeerde mijn gedachten te concentreren en hierin was ik zó verdiept, dat ik mij een ongeluk schrok, toen er ergens heel lang en hard een bel ging. Ik maakte een luchtsprong en schoot met een vaart de kamer van de gouverneur binnen. Enfin, zo stond ik tenminste in een minimum van tijd voor de almachtig gewaande man.
Deze zat aan zijn werktafel, zoals ieder ander mens. De tafel was bedolven onder paperassen, die hij bestudeerde door een bril, die op de punt van zijn neus stond.
De begroeting was niet al te vriendelijk en zeker niet bemoedigend. Met een iet of wat norse stem vroeg de gouverneur mij wat ik kwam doen.
Niet al te duidelijk en met bevende stem begon ik mijn verhaal, maar net toen ik dacht, dat het wel een beetje ging, bulderde de man mij toe: 'Kun je niet wat harder spreken, luider en duidelijker, als je blieft!'
Niemand had mij gewaarschuwd, dat gouverneur Nuyens halfdoof was!
Ik begon dus met de moed der wanhoop opnieuw en draaide dit-maal mijn hele relaas af.
De gouverneur kon mij - uiteraard - generlei toezegging doen, maar hij maakte een paar aantekeningen van ons gesprek. Bij het afscheid zei mr. Nuyens, dat er over een jaar of zo een schrijver zou worden benoemd op het gezaghebberskantoor van St. Maarten en dat ik dan een goede kans zou maken! Met deze 'blijde' boodschap kon ik naar huis terugkeren.

Toen ik het kabinet van de gouverneur verliet, dacht ik dat ik een heldendaad had begaan en dat iedereen het wel aan mij zou kunnen zien en merken. Maar deze eerste stap binnen het kantoor van de gouverneur in 1913 is van groot belang geweest voor heel mijn verdere leven.

De Annabaai in 1905.

Willem Frederik Meinhardt Lampe

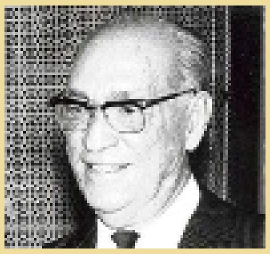

Willem Frederik Meinhardt Lampe, geboren op Aruba in 1896, heeft een indrukwekkende carrière gehad, voornamelijk in overheidsdienst van de Nederlandse Antillen tussen 1917 en beginjaren 70. Tussen 1917 en 1930 was hij onder meer griffier op Sint Eustatius en plaatsvervangend gezaghebber op Saba en Sint Maarten. Hij studeerde rechten in Nederland, was notaris op Aruba, werd minister van Justitie op Curaçao en Gevolmachtigd minister in Den Haag. Hij overleed in 1973 op Aruba. Zijn memoires had hij in boekvorm gepubliceerd onder de titel 'In de schaduw van de Gouverneurs' (De Wit Aruba, 1968). Hierin beschrijft hij zijn ervaringen van meer dan 50 jaar, onder zeven gouverneurs. Hierbij volgt een selectie uit een hoofdstuk van dat boek, samengesteld door Evert Bongers. Publicatie met toestemming van Uitgeverij De Wit Aruba en mevrouw Sheila Lampe.

Food for thought.

Chocolade goed, maar wel met mate

Chocolade, erg geliefd en tegelijkertijd ook verguisd. Verguisd als oorzaak van acne, overgewicht en verslaving. Maar tegenwoordig is er gelukkig goed nieuws voor chocoladeliefhebbers. Uit recent onderzoek blijkt dat bepaalde soorten chocolade goed voor u zijn - indien met mate gegeten.

Tekst: Miriam de Windt

Door de eieren en de olie bevat dit recept veel cholesterol en vetten. Een brownie is ook niet bedoeld voor elke dag. Als een speciale tractatie kan deze voor af en toe geen kwaad.
De werkelijke voordelen van cacao of pure chocolade komen niet duidelijk naar voren in de analyse van dit recept, omdat de hoeveelheid cacao niet zoveel is.
Een kleine reep pure chocolade van ongeveer 100 gram, die 70 à 85 procent cacao bevat, levert u de volgende hoeveelheden aan belangrijke mineralen: (in percentages van DAH) 58 procent magnesium, 89 procent koper, 67 procent ijzer, 22 procent zink, 98 procent mangaan en 31 procent fosfor. En dan hebben we het over de vele antioxydanten nog niet gehad.
Met andere woorden, chocoladeliefhebbers... er is hoop. U hoeft chocola niet helemaal te verbannen. Mits met mate en de juiste soort chocola.

Pure chocolade
Chocolade is de benaming voor verschillende producten gemaakt van cacao, al dan niet vermengd met cacaoboter, suiker en andere ingrediënten en smaakmakers.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Er zijn verschillende soorten chocolade afhankelijk van het percentage cacao dat gebruikt wordt en andere toevoegingen. Op de verpakking van pure of donkere chocolade wordt tegenwoordig gelukkig het percentage cacao aangegeven.
De Food and Drug Administration in de Verenigde Staten onderscheidt drie categorieën: 'Unsweetened', 'Brute' of 'Bitter chocolate' bevat 85 tot 99 procent cacao; 'Bittersweet chocolate' heeft 35 tot 84 procent cacao; 'Semisweet' of 'Sweet chocolate', 15 tot 34 procent cacao.
In Europa mag een chocoladeproduct met tenminste 43 procent cacao 'donkere of pure chocola' genoemd worden. Melkchocola dient tenminste 25 procent cacao en 14 procent melkbestanddelen te bevatten.
Witte chocolade bevat geen cacaopoeder, maar cacaoboter met melk, suiker en vanille. Vandaar de witte lichtgele kleur.
Cacao staat bekend om de grote hoeveelheden anti-oxydanten of flavonoïden. Antioxydanten, zoals inmiddels bij velen bekend, beschermen uw lichaam tegen veroudering veroorzaakt door vrije radicalen, die onder meer tot hart- en vaatziekten kunnen leiden. Anti-oxydanten of flavonoïden kunnen ook helpen te ontspannen en de bloeddruk te laten dalen.
Cacao is verder rijk aan magnesium, ijzer, chromium, zink en koper. Magnesium ondersteunt hart en bloedvaten en verhoogt de weerstand tegen stress. Een groot gedeelte van de westerse samenleving lijdt aan een tekort aan magnesium doordat onze voeding tegenwoordig sterk geraffineerd is en landbouwgronden uitgeput.
IJzer is nodig om uw bloed gezond te houden en bloedarmoede tegen te gaan. Chromium helpt de bloedsuikerspiegel op peil te houden. Zink speelt een belangrijke rol bij het ondersteunen van het immuunsysteem, de lever en de huid. Koper helpt gezond bloed te ontwikkelen en zorgt voor een sterk immuunsysteem. Onbewerkte cacao bevat ook nog vitamine C en Omega 6-vetzuren.
Er zijn studies die aantonen dat een voeding aangevuld met pure chocolade kan leiden tot een kleine vermindering van slechte cholesterol (LDL) -niveaus en verlaging van de bloeddruk. Het is ook aangetoond dat cacao enige bloedverdunningseigenschappen heeft vergelijkbaar met aspirine. Zoals het met alle producten het geval is, geldt de volgende regel ook voor chocolade. Hoe meer bewerkt, hoe minder voedingsstoffen overblijven. U dient chocolade te kiezen met een hoog percentage cacao en met zo min mogelijk suiker. Dan heeft u een gezond stuk chocolade. Een chocoladereep van 70 procent cacaobestanddelen bevat nog altijd ongeveer 30 procent suiker. Geniet dus met mate.

Voedingswaarde voor 1 stukje brownie:

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	221/ 928	11%
Natrium	35 mg	2%
Eiwitten	4 g	4%
Kalk	18 mg	3%
Vetten	15 g	22%
IJzer	1.3 mg	9%
Verzadigde vetten	1 g	5%
Vitamine A	24 mcg	3%
Cholesterol	42 mg	15%
Vitamine B1	0.07 mg	7%
Koolhydraten	19 g	8%
Vitamine B2	0.07 mg	5%
Voedingsvezels	2 g	7%
Vitamine C	0	0

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May.

Brownies met walnoten

Ingrediënten:
1/2 cup milde olijfolie
4 grote losgeklopte eieren
1 3/4 cup lichte bruine basterdsuiker
1 theelepel vanilla-extract
een snufje zout
1/4 cup cacaopoeder (Droste)
1 cup - min een eetlepel - tarwebloem (witte bloem)
1 cup gehakte walnoten

Bereidingswijze:
Een vierkante bakvorm van 22 cm, 5 cm diep en geheel bekleed met aluminiumfolie.
De oven voorverwarmen tot 325 graden Fahrenheit.
Met een houten lepel de eieren zachtjes kloppen met de suiker tot ze juist gemengd zijn. De olie en het vanilla-extract toevoegen, luchtig erdoor mengen.
Zout, cacaopoeder en bloem mengen en in het oliemengsel zeven. Voorzichtig roeren (niet kloppen!) en dan de noten erdoor scheppen.
In de geprepareerde vorm schenken en glad strijken.
35 à 40 Minuten in de voorverwarmde oven bakken. Het midden moet net stevig zijn. Direct uit de oven nemen en op een vochtige doek laten afkoelen. De brownies met folie uit de bakvorm nemen. De folie verwijderen en het baksel in 16 stukken snijden.
Eet smakelijk, May

Bestemming Curaçao.

'Curaçao blijft mijn favoriete bestemming'

Naam: Jurandy Lucas
Komt uit: Ravensburg, Duitsland/ Amsterdam, Nederland
Business or Pleasure: Business
Duur verblijf: 48 uur
Verblijft bij: Crewhotel Curaçao

Tekst: **Roxanne Martha**
Foto: **ken Wong**

Jurandy Lucas (43) werkt sinds april 2001 als steward op vluchten van Royal Dutch Airlines, beter bekend als KLM. De op Curaçao geboren en getogen Lucas woont zowel in Duitsland als in Nederland. "In Duitsland woon ik vanwege de liefde", zegt hij met een grote glimlach. "Ik woon er met mijn vriend. Mijn appartement in Amsterdam is handig voor mijn werk wanneer ik vanuit Schiphol moet vliegen."

"Ik heb altijd al affiniteit gehad met de luchtvaart", vertelt Jurandy Lucas. "In mijn jeugd gingen de meeste kinderen in het weekend naar de padvinderij of deden ze aan één of andere sport. Ik ging elke zaterdag naar de Jeugd Luchtvaart Brigade. Ik wist toen al vrijwel zeker dat ik later iets in de luchtvaart wilde gaan doen. Ik heb ook heel bewust voor het werk van steward gekozen. Piloot had misschien ook gekund, maar dat wilde ik niet. Als piloot zit je namelijk in de cockpit en ben je van de passagiers afgezonderd. Ik vind juist het contact met de passagiers erg leuk."

"Dat brengt me meteen op een groot misverstand over het werk van stewards en stewardessen", vervolgt Lucas. "Veel mensen denken dat het werk van een steward niet veel voorstelt, maar het is veel meer dan een beetje drinken inschenken en broodjes rondbrengen. Het cabinepersoneel is er op de eerste plaats voor de veiligheid van de passagiers. Het bedienen van de passagiers komt dus op de tweede plaats. Maar ook dat doen we met zoveel inzet en toewijding, dat ik kan begrijpen dat mensen denken dat het cabinepersoneel alleen daarvoor op de vlucht aanwezig is."

Lucas is als steward al op heel veel plaatsen in de wereld geweest. Hij heeft alle werelddelen meerdere malen bezocht. Alleen in Australië is hij nog niet geweest. De duur van verblijf op een bestemming varieert. Op intercontinentale bestemmingen is er soms een 24 uur-layover, maar kan het ook gaan om een negendaagse reis. "Wat ik in die tijd doe, is afhankelijk van meerdere factoren. Als het een plek is die ik vaak heb bezocht, hoef ik er niet per se op uit. Maar als het een nieuwe bestemming is, ga ik graag de omgeving verkennen; al dan niet via een tour de bezienswaardigheden in de omgeving bekijken. Soms is er alleen maar tijd om uit te rusten, omdat je bijna meteen weer een volgende bestemming hebt."

Jurandy Lucas gaat verder: "Ik heb vele mooie plekken gezien van de wereld maar toch moet ik zeggen dat Curaçao toch mijn meest favoriete bestemming blijft. Als ik op Curaçao ben, bezoek ik familie en vrienden. Ik ben gek op Antilliaans eten. Dus Plasa Bieu is een vaste prik als ik hier ben. Ook doe ik elke keer weer boodschappen. Er zijn gewoon van die 'typische' Curaçaose producten, waar ik bijna niet zonder kan en die niet verkrijgbaar zijn in Nederland. Dingen zoals 'pruimu chines', Pine Sol, Glacial en pindakaas." Maar in Nederland is er toch voldoende keuze van pindakaas? "Ja, dat is zo. Maar niet van het merk Peter Pan. En die is het lekkerst", lacht Lucas. Maar ook los van de Peter Pan-pindakaas is hij graag op Curaçao. "Het eiland is extra leuk en gezellig tijdens bijzondere activiteiten, zoals het Tumbafestival, carnaval en North Sea Jazz. Dan kom ik helemaal graag."

Bij de KLM krijgt het cabinepersoneel twee keer per jaar vakantie, in de winter en in de zomer. "Vroeger ging ik nooit weg tijdens mijn vakanties", zegt Lucas. "Je bent namelijk zo blij dat je eindelijk eens voor een langere periode thuis kunt zijn. Als steward ben je vaak weg van huis met feestdagen, verjaardagen en andere bijzondere dagen. Ook afspreken met vrienden gaat moeilijk. De vakantie is dus een mooie gelegenheid om je sociale leven wat te activeren. Onlangs ben ik tijdens een vakantie echter op een cruise geweest. Dat was echt wel geweldig. Dat ga ik dus zeker vaker doen."

Eenmaal terug in Nederland is Lucas' volgende bestemming Chicago. Eind november hoopt hij weer op de vlucht naar Curaçao te zitten.

Deugdenreeks: Oplettendheid

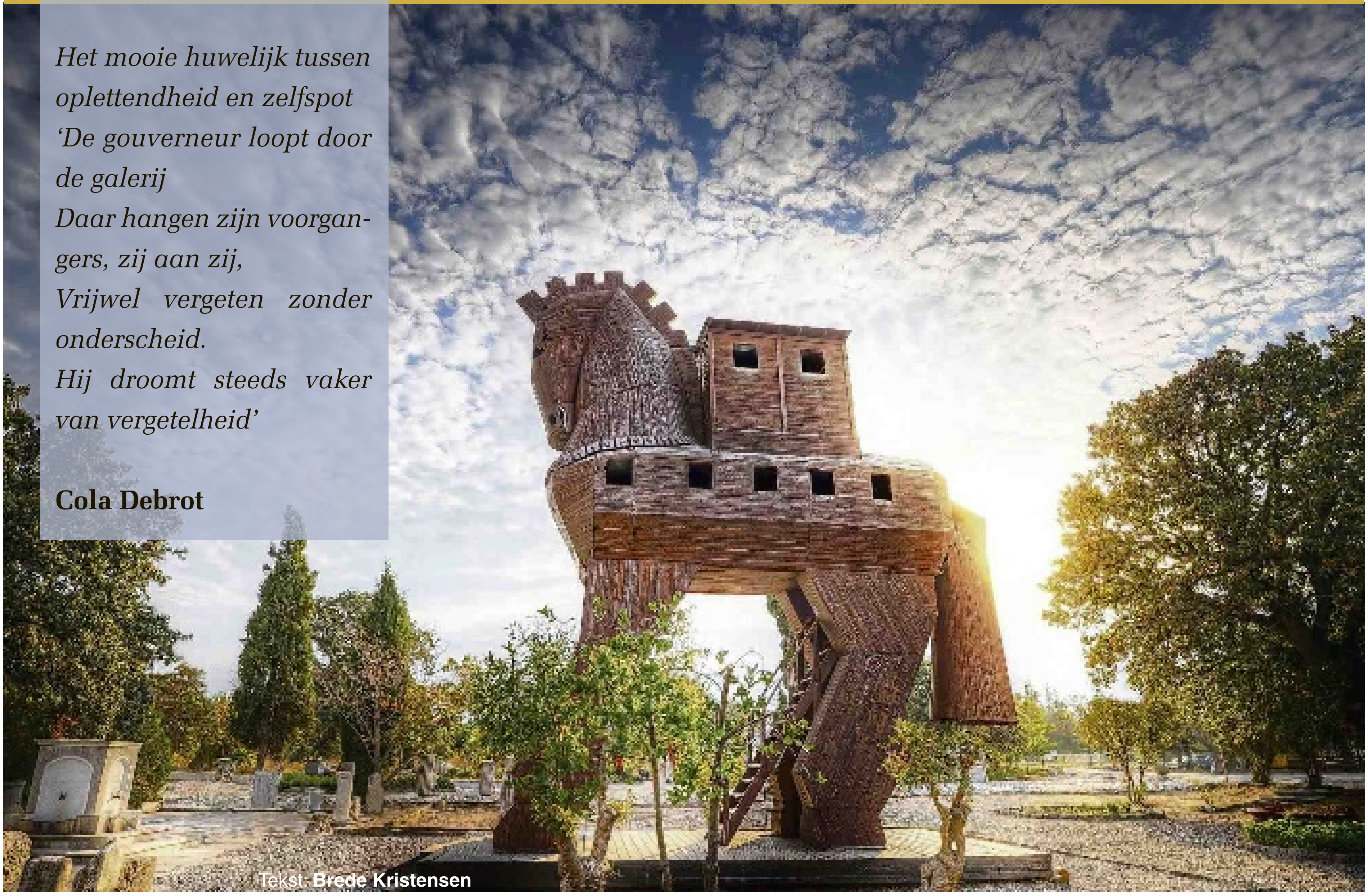

Het mooie huwelijk tussen oplettendheid en zelfspot
'De gouverneur loopt door de galerij
Daar hangen zijn voorgangers, zij aan zij,
Vrijwel vergeten zonder onderscheid.
Hij droomt steeds vaker van vergetelheid'

Cola Debrot

Tekst: **Brede Kristensen**

Van alle historische gebeurtenissen die een archetypische rol in ons leven spelen is die van het paard van Troje zeer opmerkelijk. Wie kent de geschiedenis niet. Over Odysseus' list: het houten paard met in zijn buik de Griekse soldaten verborgen. Toen op een ochtend de Trojanen tot hun onbeschrijfelijke opluchting zagen dat de Griekse belegers hun biezen hadden gepakt, sleepten ze het feestend de stad binnen. 's Nachts stapten de Grieken naar buiten en veroverden alsnog de onoverwinnelijke stad Troje.

De Trojaanse truc behoort tot het standaardrepertoire van iedereen die een ander slinks om zeep wil helpen. Bedrijven maken er dankbaar gebruik van. Zo wist British Airways de opkomende concurrent British Caledonian ermee te veroveren. Ook politieke partijen en regeringen kunnen erover meepraten. Voordat ze er erg in hebben zijn ze geïnfiltreerd door een veelbelovende politicus, een mol met een geheime, alles ondermijnende agenda.
Of de computerwereld. Dagelijks wordt onze pc door Trojaanse paardjes belaagd. Het is dus opletten geblazen. Daar zit het probleem. Waarom letten we zo slecht op? Cassandra waarschuwde de Trojanen. Laat dat paard buiten staan! Ze rook onraad en voorspelde rampspoed. Niemand luisterde. In de roes van de bevrijding luister je niet naar onheilsvoorspellingen.
Zygmunt Bauman, de socioloog van 'liquid modernity' wil wakker schudden. In zijn ogen is de 'adiaphorization of behaviour one of the most sensitive problems of our epoch'. De verdovende werking van ons gedrag. Dat komt overeen met wat de existentialisten zeiden: omdat ons gedrag grotendeels na-aperij is, dus inauthentiek, stimuleert het geen reflectie. Integendeel. Het wiegt ons brein in de armen van anderen in slaap. Daar komt nog iets bij. Stel er is één atrako per jaar. De kranten spreken er schande van. De pastoors bidden in de kerk voor de slachtoffers. Het land verkeert in shock. En dan enkele jaren later: atrako's vormen het dagelijkse menu... Er moet iets heel ergs gebeuren om wakker geschud te worden. Zoiets als moord op een belangrijk politicus of een extreem wrede atrako.
We zijn net kikkers in een pan met koud water. Het water staat op het vuur en wordt langzaam verhit. We merken het pas als het te laat is en verbranden levend. Ja, dat zei Bauman en het onderwerp van zijn gesprekken met Leonidas Donskis luidt: the loss of sensitivity in liquid modernity. Maar hij merkt ook iets zeer paradoxaals op. Want nooit werd zoveel energie gestoken in het controleren van mensen en het monitoren van ontwikkelingen. Ayó privacy. Iedereen wordt in de gaten gehouden. Kijk naar de waanzinnige hoeveelheid instituten en instrumenten om te monitoren. Camera's op alle straathoeken, bureaus voor statistiek en economische vooruitzichten, 'early warning systems', thinktanks met duizenden analisten, meldpunt dit en meldpunt dat.
En toch worden we voortdurend verrast. Meestal onaangenaam. Alhoewel niet altijd. Rond 1989 kon iedereen zien dat het communisme op instorten stond, maar niemand zag het. Ook Gorbatsjov niet. Vlak daarvoor publiceerde hij de bestseller 'Perestroika', (1985) herstructurering, en pleitte voor glasnost (openheid). Daarna stortte het rijk in. Verrast gaf iedereen zich over aan een euforische hoerastemming. Niemand zag de hachelijkheid van de situatie in en dat een Putin-achtige ingreep een kwestie van tijd was. Bush dacht nota bene dat het wel goed zat met Putin. Maar Putin draaide de klok stilletjes en zonder glasnost terug. Ik ken verschillende islam-specialisten. Niemand van hen zag de huidige agressief-extremistische tendens aankomen. Zelfs Huntington niet met zijn voorspelling van een 'clash of civilisations'. Banking crisis: idem dito. Milieucrisis: idem dito. Wie heeft The Future of Life van E.O. Wilson gelezen? Deze wereldberoemde bioloog noemt de mens een 'serial killer of the bio-sphere', die het tot overmaat van ramp aan moed ontbreekt de gevolgen ervan onder ogen te zien.

Zelfspot

Nu een vraag: is er een verband tussen oplettendheid en zelfspot? Vreemde vraag? De vraag suggereert dat er reden is om een verband te vermoeden. Laten we het onderzoeken. Bij oplettendheid denken we aan trends in de wereld buiten ons. We kunnen ook letten op onze innerlijke wereld, ons lichaam en onze geest. Sinds Socrates zouden we moeten weten dat binnen en buiten onlosmakelijk verbonden zijn. Dus als we leren onszelf in de gaten te houden, leren we ook de buitenwereld in de gaten te houden. Juist. Daar zit precies onze moeite. Want wie wil zichzelf in de gaten houden? Dat is een verschrikkelijk pijnlijke bezigheid.

Ik ga u nu wijzen op een roman die in mijn ogen een van de grote romans uit de literatuurgeschiedenis is. Italo Svevo's 'Bekentenissen van Zeno' (1923). Helaas zijn weinigen dat met me eens. Iemand, wier naam ik niet zal noemen, bestempelde hem als een 'zeikroman'. Wat gebeurt er in deze roman? Niets. Zeno, de hoofdpersoon, komt tot niets. Hij geeft zich over aan hilarische zelfobservatie waarbij hij onophoudelijk genadeloos de draak met zichzelf steekt. Dat mag toch wel uitzonderlijk worden genoemd.
Hij besluit meneer X te belazeren en maakt zichzelf wijs dat X niets in de gaten heeft. Maar hij geeft toe daarvan niet zeker te zijn. Dan maakt X een opmerking waaruit hij concludeert dat hij dus weet belazerd te zijn. Een lelijke streep door zijn rekening, maar vervolgens bedenkt hij iets listigers en opnieuw gaat hij zichzelf wijs maken dat X het ditmaal niet zal bemerken. Evenmin zeker hiervan, merkt hij even later dat X wederom precies weet wat hij uitspookt.

Met een dosis zelfspot stelt Zeno van zichzelf vast dat zijn 'dwaze verbeelding hem belemmerde even door te denken'. Maar, en dat is een positieve vaststelling, Zeno behoort niet tot het type mens dat anderen met zoveel overtuiging belazert dat ze niet merken dat anderen het in de gaten hebben. Verkerend in de waan bijkans almachtig te zijn, blijken ze doof voor waarschuwingssignalen. Als door hen belazerde personen doorbijten en hen voor de rechter slepen, durven ze nog verbaasd de vermoorde onschuld te spelen. Nee, Zeno is wat dat betreft glaseerlijk. Hij erkent zijn dwaasheid. En is die erkenning niet het begin van wijsheid?

Wat Svevo ons in de persoon van Zeno laat zien is dit: wie over het vermogen tot zelfspot beschikt, doet zelfkennis op en, verhoogt zijn sensitiviteit en oplettendheid. Ten aanzien van zichzelf, ten aanzien van medemensen en ook ten aanzien van de natuur. Later in de roman vraagt Zeno zich af waar het toch heen moet met de mens die als een parasiet de hele natuur koloniseert. Ikzelf ben zo'n parasiet, beseft Zeno. En omdat hij dat van zichzelf weet, heeft hij oog voor de gevolgen ervan voor de natuur. Toch ontbrak er iets aan Zeno. Aristoteles had direct de vinger op de zere plek gelegd. Het ontbrak hem aan dapperheid om zichzelf te overwinnen. Ook daarvan is Zeno zich helder bewust. De kardinale deugden (volgens Aristoteles waren het er 4) hebben elkaar nodig. Daar hoort dapperheid bij. Anders wordt het niks. Dat blijkt dus ook uit Zeno's leven.

De wereld zit vol met Bommels. Afbeelding van Belgisch Stripcentrum dat een tijdelijke tentoonstelling had in 2012: 100 jaar Marten Toonder.

"En toch worden we voortdurend verrast. Meestal onaangenaam."

Precies het tegenovergestelde model wordt ons door Marten Toonder voorgeschoteld: Ollie B. Bommel, de paradoxale held uit de Tom Poes-strip. Bommel neemt zichzelf zo vreselijk serieus dat hij geen greintje zelfkennis ontwikkelt. Als zijn eeuwig trouwe vriendje Tom Poes hem zo nu en dan voorzichtig tot zelfreflectie aanspoort, krijgt hij er van langs. Waar blijft de eerbied voor de oudere medemens? Bijgevolg werkt Ollie B. Bommel zich continu in de nesten. Hij is goed geluimd, heeft een goed hart en zet zich graag dapper voor de medemens in. Met enthousiasme verwelkomt hij hartelijk en niets vermoedend talloze Trojaanse paarden. Zonder oog voor gevaar lopen al zijn nobele avonturen rampzalig af. Zijn naïeve dapperheid maakt hem tot een charmante stripfiguur, maar niet tot de persoon die zichzelf weet te overwinnen. Zonder zelfkennis is zijn dapperheid gedoemd disfunctioneel te blijven.

De wereld zit vol met Bommel-achtige figuren. Toen ik het verslag van journalist Smit over de ondergang van de ABN/Amro-bank (De Prooi, 2008) las, bekroop mij het surrealistische gevoel dat het allemaal 'bommels' zijn die er de dienst uitmaakten. Echter, met een belangrijk verschil. Ollie B. Bommel had een goed hart. Dat was niet wat je noemt een in het oog springende kwaliteit van de bonus-jagers die de hele bank in de soep lieten draaien. Hoe het ook zij: ongehinderd door enige zelfkennis... wisten ze grote brokken te maken. Blinde trots zou de bank hebben gebroken. Dat was de conclusie van Smit.

Kortom, zonder vermogen tot zelfspot of humor is er weinig uitzicht op zelfkennis en zonder zelfkennis wordt onoplettendheid je deel. Jezelf met humor bespotten is niet ongezond. Let wel, dat is iets anders dan ironie. Humor is zoiets als op vrolijke wijze relativeren. Niet vergeten dat humor opbouwend en sympathiek is. Ironie is minder sympathiek, soms bijtend en destructief. De desillusionerende werking van ironie is een vorm van beentje lichten. Boem, daar gaat iemand op zijn bek. Humor daarentegen is bevrijdend. En wat is gezonder dan bevrijd te worden van verblindende illusies? Daar komen we bij de kern. Ironie komt voort uit arrogantie en stimuleert arrogantie (natuurlijk, als schild om onze diepe onzekerheid te bedekken). Humor leidt tot het pijnlijke inzicht dat onze overtuigingen en zekerheden relatief zijn. Humor en zelfspot maken nederig. De belangrijkste voorwaarde om te leren. Want als je denkt het te weten, hoef je niet te leren.

Nu vraagt iemand: maar is dit verband tussen oplettendheid en zelfkennis niet ver gezocht? In het dagelijkse leven wemelt het van momenten die oplettendheid vereisen, zonder dat dit ook maar iets met zelfkennis te maken heeft. In het verkeer bijvoorbeeld. Als chauffeur moet je opletten, anders maak je brokken. Moet je als chauffeur over zelfkennis beschikken? Nou ja, een beetje misschien om het gedrag van grillige medeweggebruikers te kunnen voorspellen. Klopt. Maar dan hebben we het over de dagelijkse triviale oplettendheid. Hoe complexer de dynamiek van menselijke verhoudingen, hoe meer van onze oplettendheid wordt gevraagd. Daarover hebben we het hier. Ook in onze verhouding tot de natuur is oplettendheid van wezenlijk belang. Met ons technische vernuft verstoren we het natuurlijke evenwicht en maken onszelf wijs dat de natuur zich wel aanpast. Ja, tot op bepaalde hoogte. Daarna wordt ons de onbetaalde rekening gepresenteerd.

Dus: leve de relativerende zelfspot en de kritische zelfkennis die oplettend maakt. Ik hoop dat het verband inmiddels duidelijk is en ook waarom oplettendheid een kardinale deugd is. Onze toekomst is ervan afhankelijk. Zij het in combinatie met andere deugden. Komt oplettendheid als deugd zomaar aanwaaien? Nee, het hangt ervan af of je bereid bent met de nodige humor jezelf te analyseren en kritische zelfkennis na te streven. Dat lukt indien er basisvertrouwen is. Daaraan ontbreekt het vaak omdat opvoeders verwennen, negeren of erop inhakken. Kortom we hebben oplettende opvoeders nodig om deze deugd bij jongeren aan te wakkeren. Hoe kunnen wij als volwassenen onze oplettendheid vergroten? Geen gek idee de 'Bekentenissen van Zeno' aandachtig door te nemen. Of de kwatrijnen van Cola.

Literatuur: Z. Bauman en L. Donskis, Moral Blindness, The loss of Sensitivity in Liquid Modernity, 2013.
E.O. Wilson, The Future of Life, 2002, en'The Diversity of Life', 1992.

Letra

Sharon Leach

Sharon Leach, de in Jamaica bekende hoofdredacteur van Bookends - de Ñapa van de Jamaica Observer maar dan helemaal gewijd aan literatuur - gaf haar tweede bundel verhalen uit, 'Love It When You Come, Hate It When You Go' (Peepal Tree Press, 2014).

De mensen die we in deze verhalen leren kennen zijn nu eens niet de boeren uit de bergen, noch de gangsters uit de duistere krochten van Kingston, noch de rijken uit de hoogbemuurde woonparken die hun angstige dagen slijten in luxe villa's, maar de eenvoudige jonge professionals die vol verwachting bezig zijn aan hun loopbaan en merken dat er buiten de geijkte politieke netwerken bar weinig te bereiken valt in Jamaica. Ze gaan zich afvragen wie ze eigenlijk zijn: Jamaicanen? Maar dan wel anders dan de anderen. Sommige van hen staan met één voet in de Amerikaanse wereld van glamour en stars. Anderen voelen zich eerder een wereldburger. Wat doe je nog in Jamaica? Veel Curaçaoënaars zullen zich erin herkennen.

Sharon Leach werd laatst geïnterviewd over haar werk als literair criticus (in Wadali Pen). Ze verklaarde literaire kritiek erg belangrijk te vinden voor de ontwikkeling van onze Caribische literatuur, maar helaas stelt onze kritische traditie nog weinig voor. "Ik weet niet precies waarom dat zo is, maar het kan heel goed zijn dat het te maken heeft met onze hyper-gevoeligheid, als overblijfsel uit de koloniale tijd. Als ik de New York Times lees en een boekrecensie lees waarin een boek aan stukken wordt gereten, denk ik: dat is ondenkbaar in Jamaica. Ik herinner me de vroegere Mary Hanna die boeken terzijde legde vanwege de onvermijdelijke negatieve kritiek met als enige alternatief een ridicule vriendjesrecensie: Sharon, dit eiland is gewoon te klein om vijanden te maken."

Dorothea Smartt, geboren in Londen maar met een achtergrond uit Barbados, heeft een modern soort 'chapbook' uitgegeven, met alledaagse poëzie over seks, atypische homo- en hetero- relaties, de risico's die dergelijke relaties lopen op de Caribische eilanden, over het grote verlangen in Amsterdam 'alles' te kunnen beleven, kennelijk een paradijs voor wie 'mee wil doen'. Maar uiteindelijk gaat het in 'Reader, I Married Him & Other Queer Goings On' (Peepal Tree Press, 2014) wel allemaal om een menselijke samenleving die zonder liefde en dromen over liefde stomweg niet denkbaar is en ook niet leefbaar. Zelf omschrijft ze haar korte bundel als 'accessible and dynamic'.

Smartt werd bekend om haar voordrachten en om haar gedurfde poëzie. Ongegeneerd praat ze over dingen waar anderen liever niet over praten. Kroeshaar, dat in dreads het hoofd tot een zwarte Medusa maken, slangen die de verbondenheid met Afrika, het Caribische geboorte-eiland en Europa uitdrukken. 'Poëzie is geen luxe. Het is een vitale noodzaak in ons leven. Het vormt de kwaliteit van het licht waarin we hopen en dromen over verandering... Poëzie is de manier waarop we het onnoembare benoemen zodat het kan worden gedacht. De verst verwijderde horizon van onze hoop en vrees wordt met onze gedichten geplaveid, met stenen die uit de rots van onze dagelijkse ervaring gehouwen zijn'. Houd haar in de gaten.

Sharon Leach

Tempels in woestijnen: poëzie uit een slangenkuil

Dichtbundel Boeli van Leeuwen 67 jaar verborgen voor grote publiek

Wellicht een triviale vraag van mijn kant... maar wat doe je als 24-jarige jongeman met je sprankelende beeldschone 17-jarige bruid Dorothy Debrot tijdens de wittebroodsweken in het afgelegen plantagehuis Klein St. Martha, bewaakt door een oude mokkende yaya? Schrijven en dichten lijkt me! Poëzie uit een zelfverkozen slangenkuil die de heikele huwelijkse staat met zijn vele plichten nu eenmaal in zich bergt.

Tekst: **Hans Vaders** Foto's: **Ken Wong**

Boeli van Leeuwen - de jongeling in kwestie - schrijft over die yaya in zijn bijdrage 'Onkel Maurice' in de Curaçaosche Courant (1989): "Op de stille plantage zag ik mij geconfronteerd met de huwelijkse staat en de oude yaya van mijn vrouw, een heks die mij onafgebroken grimmig gadesloeg alsof ik een van de Sabijnse maagden had geroofd." Van Leeuwen begint zich stierlijk te vervelen op het van dorst stervende landgoed. "Omdat het rijden naar de stad beschouwd zou worden als gebrek aan interesse, dan wel een vroegtijdige ontsnappingspoging, nam ik moedeloos de pen ter hand en begon een paar gedichten in elkaar te draaien." Van Leeuwen vond die in elkaar geflanste gedichten bij nader inzien maar 'bar slecht'.

Waren dit dan zulke bar slechte gedichten, deze negen in totaal - waarvan het eerste zonder titel, dat een soort geloofsbelijdenis bevat waaraan Boeli van Leeuwen zich zijn hele lange leven zou houden - die in 'Tempels in woestijnen' bij Imprenta Bolívar in Otrobanda in augustus 1947 in kleine oplage gebundeld zouden worden? Nu is het schering en inslag dat schrijvers die later uitgroeiden tot grote romanciers - denk bijvoorbeeld ook aan Willem Frederik Hermans en Tip Marugg - delicate afstand namen van datgene wat zij als een jeugdzonde beschouwden, een vingeroefening voor het grote werk: namelijk het schrijven van huns inziens belabberde gedichten.

Lange tijd bleef dit debuut van Van Leeuwen, geschreven in 'het gezelschap van melancholieke koeien met heupen als kapstokken', onvindbaar. Onzin eigenlijk, want insiders wisten dat nog wel degelijk enige exemplaren niet ten prooi waren gevallen aan de vraatzucht van kakkerlakken en termieten zoals de dichter beweerde. Boeli sprak er verder evenwel nooit over, hij zweeg in alle talen maar publiceerde onderwijl wèl - zij het sporadisch - prachtige gedichten als 'Mas Ruig', 'Patriarch met trio', 'In dit licht' en 'Kindeke mijn'.

Dus slecht of niet voor mijn part, volgens het oordeel van Boeli en dat was ook het enige oordeel omdat niemand de gedichten überhaupt had gelezen, het is in ieder geval een goede zaak dat In de Knipscheer van de uitgever te Haarlem gevestigd Franc Knipscheer het initiatief nam om 'Tempels in woestijnen' in een fraaie aangepaste herdruk te doen verschijnen na zo'n 67 jaar.

In de kleine bundel, bezorgd door Aart Broek en Klaas de Groot, werd ook de column 'Onkel Maurice' (Patrice) opgenomen.

Bij de negen gedichten zitten poëtische juweeltjes. Ik heb het dan niet zo zeer over het drietal gedichten met de oorlog als thema, namelijk 'Soldaten', 'Luchtgevechten boven een krankzinnigengesticht' en 'Oorlog'. Maar goed, Boeli van Leeuwen was amper terug uit een zwaar geteisterd en verwoest Europa, uit een kreupel Nederland waar hij noodgedwongen de Tweede Wereldoorlog had moeten uitzitten in de schoolbanken. En waar zijn alma mater, het imposante gymnasium aan het Stokroosplein in Den Haag, op last van de Duitse bezetter in 1942 was gevorderd en kort daarna gesloopt in het kader van de aanleg van de Atlantikwall. En in juni 1947 was juist de eerste politionele actie in Indië begonnen, een complete oorlog die slechts verliezers zou opleveren. Van Leeuwen besefte toen al dat het leven de facto een slangenkuil behelsde met vele wonderlijke wezens met dito rituelen, zelfverkozen, aangeleerd of niet.

Nee, het zijn eerder de prachtige strofen waarin hij zijn dorre dorstige eiland van toen bezingt. Schitterende sfeerbeelden van iets dat nooit en nimmer meer terugkomt - althans niet in een vorm die wij nu kennen. Er is geen plaats meer voor oude rituelen die in taal worden gebeiteld.

Wat bijvoorbeeld te denken van:

Hooghartig reikt deze aristocraat
De schuwe dood haar tere hand;
Een vorstin wordt niet gedwongen maar zij gaat.

Uit: **Moeder van mijn moeder**

Van Leeuwens verblijf op de uitgewoonde plantage waar de 'pot de chambre' naast het bed nog in zwang is, wordt als volgt in **Nacht** weergegeven:

De schurftige kokosstammen met verziekte huid
Kreunen in de dorre grond van dorst.
Het landhuis, een verlaten bruid,
Droomt hooghartig boven krullengeborduurde gevelborst.

Een negerin gaat door de nacht
Gevangen in betovering der dingen;
En de lucht wordt zwaar van angst en macht.

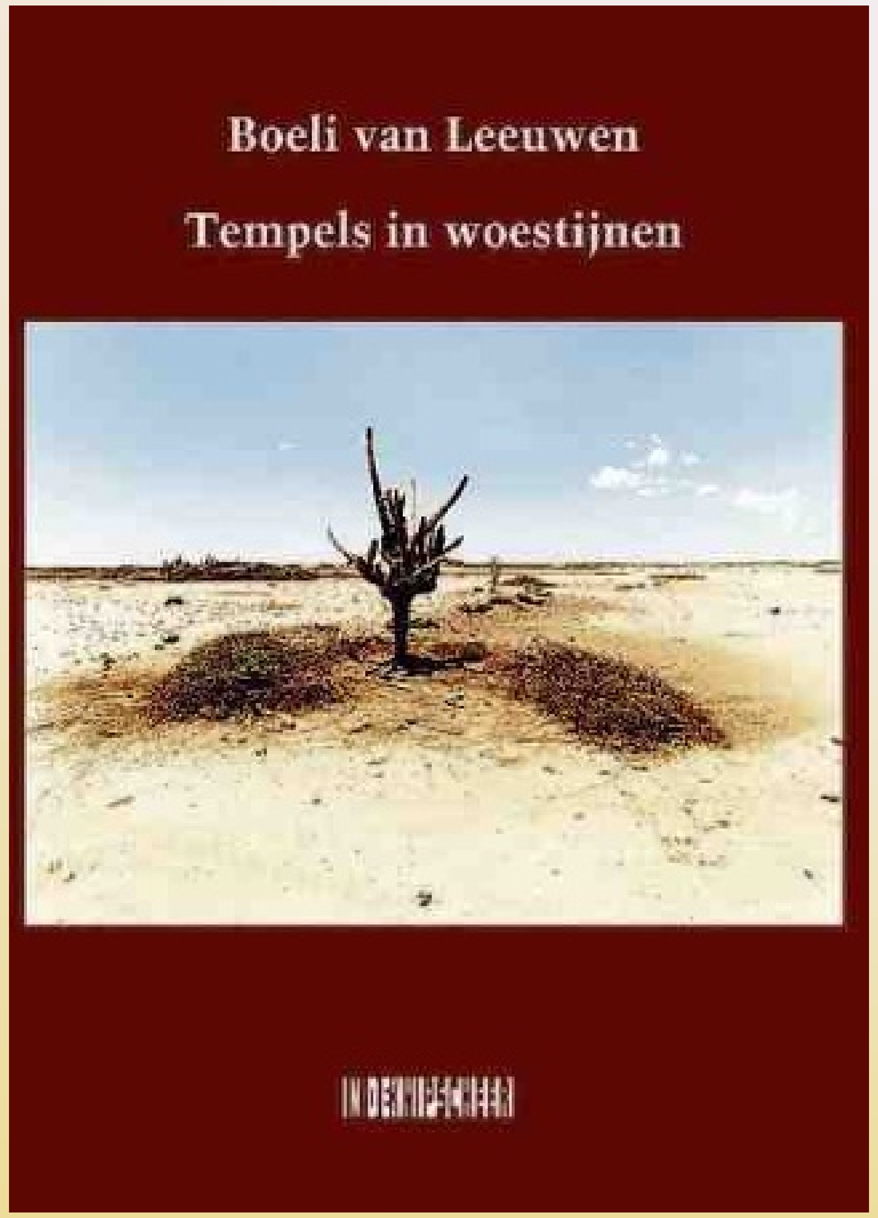

De onlangs verschenen herdruk.

Of over Otrobanda, de stadswijk waar Van Leeuwen in het huidige Kranshi geboren werd:

Stad van donkere tevreden mensen,
Kinderen van licht en stank;
Kan een sterveling een rijker leven wensen?

Uit: **Otrobanda**

Het werd tijd om te vissen, want als je arm bent telt thuis iedere vis op de stoof in de pan. Om vier uur 's morgens reden we - Frank, Fi en ik - naar de kleine pier bij de St. Jorisbaai. De meegebrachte zaklantaarns gaven het rustige water een lauwblauwe doorzichtige tint. De vis beet die vroege ochtend echter niet. Wel vingen we een zeeslang, een exemplaar van bijna twee meter met vlijmscherpe tanden. Van nabij hoorden we wat gefladder, wat gewiek. Dieren in hun slaap gestoord. Het eiland van de fregatvogels. Bedreigend... Unheimisch...

Boeli van Leeuwen:
Waar de zee een holte in de rotsen schiep,
Daar is de baai een spiegel van de nacht

En verder uit dit schitterende **Isla di Makuaku**:

De vissers varen snel met afgewende hoofden
's Nachts dit eiland op hun tocht voorbij.
Want langs de zilv'ren kant van hun riemen
Glijdt een macht omhoog
En trilt lang na nog in de palmen van hun handen.
(...)
Toen zag ik tempels in woestijnen en verminkte levens in het zand
Licht dat door gekleurde ramen van de kathedralen viel
op gesloten ogen en hun dromen.

Een mooi uitgegeven bundel met treffend werk van Van Leeuwen waarin de contouren zich reeds aftekenen voor zijn latere in zijn romans uitgewerkte thematiek. En hierbij dan ééN minpunt: blijf af van die spelling Broek en De Groot... Nog afgezien van de in het gedicht 'God' evidente zetfout 'verlatenzendelingen' - een kniesoor die daar op let - maar wat heeft het nu voor zin om Otrabanda te veranderen in Otrobanda, cathedralen te herschrijven in kathedralen en Isla di Makwakoe in Isla di Makuaku? Dit wezenloze taalpurisme zou niet ongestraft beoefend mogen worden. Op deze wijze vallen er flink wat meer auteurs te 'hertalen' naar de huidige voorkeursspelling en regelgeving. En in de verantwoording dan slechts koeltjes te melden dat 'de huidige spelling wordt gebruikt'. Jammer dat met deze handelwijze de authenticiteit van de oorspronkelijke tekst verloren gaat. Maritza Coomans-Eustatia, postuum winnares samen met haar man Henny van de eerste Premio Willem C.J. (Boeli) van Leeuwen in 2009, schreef in 1991 in Drie Curaçaose Schrijvers in veelvoud dat er veel gespeculeerd is over het eerste werk van Boeli van Leeuwen. 'Tot voor kort waren zelfs de titels onbekend voor de meeste van zijn bewonderaars. Van Tempels in woestijnen heeft men wel gedacht dat het nooit verschenen was.'

En daarom tot besluit maar de originele regels uit Onkel Maurice (Patrice) die bedoeld waren als slotzin van het verhaal in het typoscript en in onderling overleg op het kantoor van de Curaçaosche Courant werden geschrapt. Want Boeli van Leeuwen begreep drommels goed dat mythevorming ook onderdeel van het schrijverschap uitmaakt en dat er eigenlijk maar weinig tempels in woestijnen in deze wereld te vinden zijn, dat het leven de facto een kuil vol slangen was.

Die bewust doorgekraste zin luidt: "Omdat mij onlangs ter ore is gekomen, dat er op Curaçao mensen rondlopen die twijfelen aan het bestaan van (- mijn gedichten) deze bundel, druk ik hierbij de kaft voor deze twijfelaars af. Nabestelling, (- is evenwel, thans evenwel niet meer mogelijk.) evenwel, is (- helaas) thans niet meer mogelijk."

Tempels in woestijnen, Boeli van Leeuwen, gedichten, oorspronkelijke publicatie 1947, eerste druk in deze samenstelling 2014, tekstbezorging Aart G. Broek en Klaas de Groot, In de Knipscheer, Haarlem.

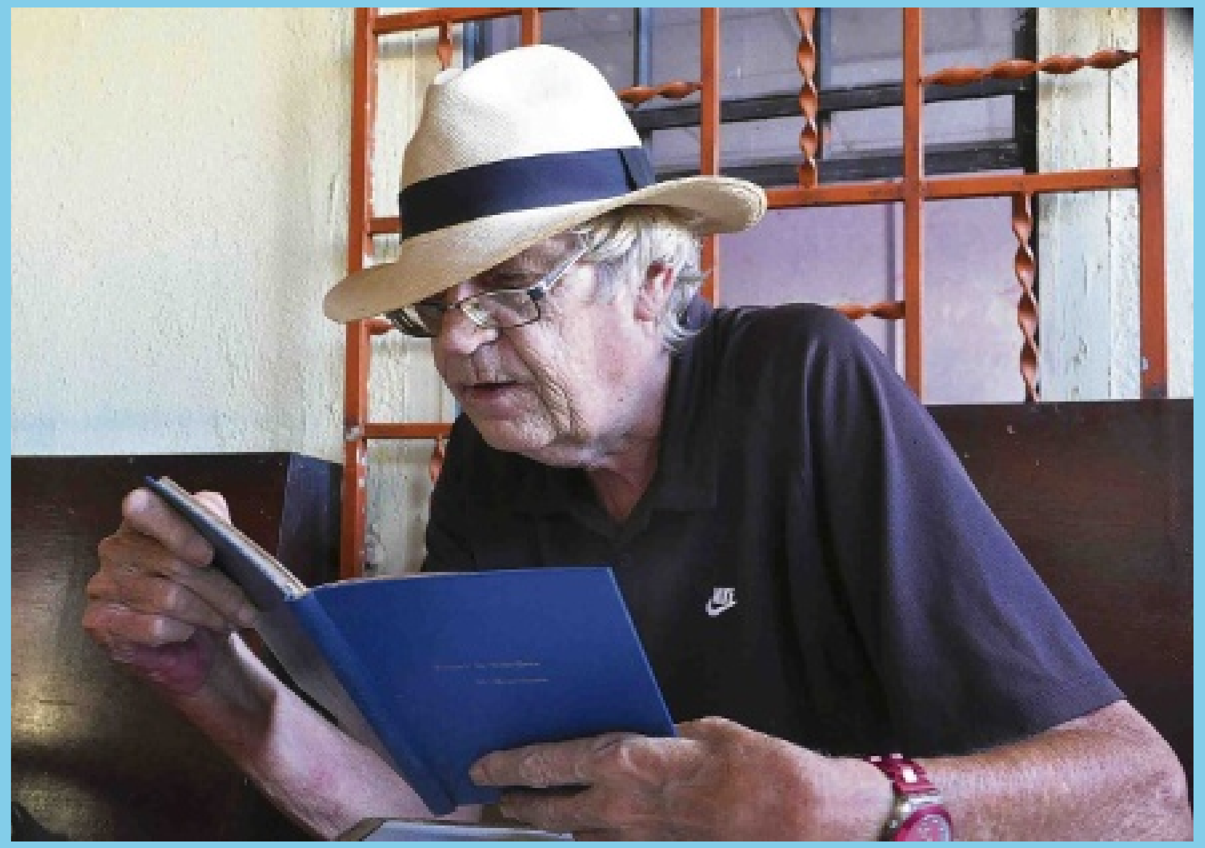

Hans Vaders herleest de bundel met de originele druk van Tempels in woestijnen en het verhaal De Mensenzoon.

Hans Vaders is neerlandicus, schrijver en dichter. Eind jaren 80, begin jaren 90 werkte hij als hoofdredacteur van de Curaçaosche Courant in de Theaterstraat nauw samen met Boeli van Leeuwen aan wat de bundel 'Geniale anarchie' en de roman 'Het teken van Jona' zou worden. "In een fastfoodrestaurant in Mahaai kwamen we in conclaaf tussen de hamburgers en friet samen om met een voorgeprogammeerd lijstje in de broekzak de definitieve volgorde van 'Geniale anarchie' te bepalen. Satanic verses over Salman Rushdie werd geschrapt. Onkel Maurice werd met enige piëteit Onkel Patrice, omdat hij anders te veel zou lijken op Maurice Nouel die enige tijd een tandartspraktijk - compleet met trapboor - in de Breedestraat in Otrobanda bestierde."

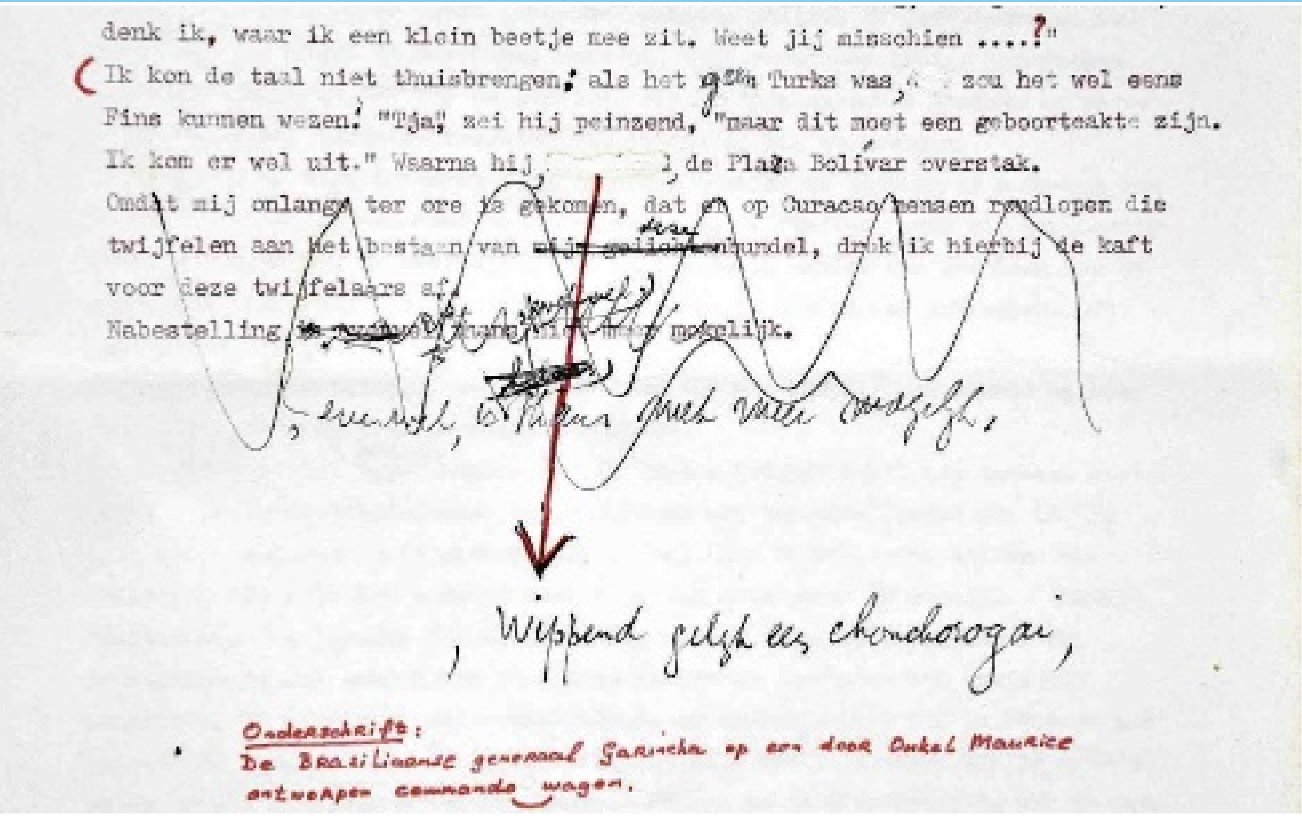
denk ik, waar ik een klein beetje mee zit. Weet jij misschien ....?"
Ik kon de taal niet thuisbrengen; als het Turks was, zou het wel eens Fins kunnen wezen. "Tja," zei hij peinzend, "maar dit moet een geboorteakte zijn. Ik kom er wel uit." Waarna hij de Plaza Bolivar overstak.
Omdat mij onlangs ter ore is gekomen, dat er op Curacao mensen rondlopen die twijfelen aan het bestaan van mijn gedichtenbundel, druk ik hierbij de kaft voor deze twijfelaars af.
Nabestelling is evenwel thans niet meer mogelijk.

De doorgekraste slotzin van Onkel Maurice (Patrice) in het typoscript.

Op uitnodiging van luchtvaartmaatschappij Avianca kreeg Jeroen Baldwin onlangs de kans Colombia verder te verkennen. In een drieluik vertelt hij in de Ñapa over Colombia. Vandaag het laatste deel.

Verrassend

Komende uit Cartagena de Indias kon Barranquilla alleen maar tegenvallen. "Wacht nou maar af", zei onze reisleider. "De twee steden zijn inderdaad onvergelijkbaar, maar toch ben ik er zeker van dat je het naar je zin gaat hebben in Barranquilla. Geloof me maar." Een tikkie meewarig keek ik hem aan. Zou het echt? Barranquilla, waarvan gezegd wordt dat het een lelijke saaie havenstad is? Kan dat meevallen? Na Cartagena de Indias? Ja, het kan, wist ik na twee dagen in de stad te hebben doorgebracht.

Barranquilla had in Zuid-Amerika de primeur met een spoorlijn.

Tekst: **Jeroen Baldwin** Foto's: **ProExport Colombia**

De rit met het taxibusje van Cartagena de Indias naar Barranquilla duurde niet lang. Een tikkie saai was het wel. Het landschap vooral. Het was vlak en dor. "We hebben al een jaar geen regen gehad hier", zei een nieuwe reisleider die onderweg was opgestapt. Verder viel het op dat er veel terreinen te koop waren. Enorme terreinen. Maar later zagen we ook bordjes met 'absoluut níet te koop' alsof de eigenaar aan projectontwikkelaars in één keer duidelijk wil maken dat ze niet hoeven aan te kloppen, waarschijnlijk omdat ze zelf plannen hebben met hun grond.

Want dat werd onderweg ook duidelijk. Het gebied tussen Cartagena en Barranquilla is ín. Het gebied dat aan de deels twee-deels vierbaansweg ligt die Cartagena met Barranquilla verbindt, loopt langs de kust, op een paar honderd meter, dat wel. Een nog vrij ongerepte kust. Dat daar langzaam maar zeker verandering in begint te komen merkten we gedurende de dagen dat we in Barranquilla verbleven.

Barranquilla mag zich beroepen op heel wat bijzondere feiten. Zo is de stad níet gesticht in de koloniale periode, maar bestond al veel langer. Vissers uit Santa Marta staken met kano's de Rio Magdalena over en legden er immer op een vaste plaats aan om hun garnalen aan de man te brengen. Een bericht van ene Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdés maakt daar melding van, in 1533 al.

Verder mag Barranquilla zich op de borst slaan omdat het de eerste spoorlijn van Zuid-Amerika kende, de eerste telefoonlijnen en de eerste luchthaven, in 1919. Het grootste voordeel dat Barranquilla-avant-la-lettre natuurlijk genoot was dat het aan de brede monding van de Rio Magdalena lag die uitkomt in de Caribische Zee. De rivier is van groot belang voor héél Colombia. Hij is ruim 1500 kilometer lang en loopt door of langs 18 departementen van Colombia, 80 procent van de Colombianen woont in steden en dorpen langs de rivier die samen zorgen voor 85 procent van het bruto nationaal product! Het is niet de langste rivier van Colombia, die eer komt toe aan de Caquetá (2300 km), terwijl ook de Putumayo (1800 km) langer is. De Rio Magdalena mondt uit in de Caribische Zee en de rivierdelta is genaamd Bocas de Ceniza en ligt op zo'n 7,5 km van Barranquilla. Dankzij die ligging groeide Barranquilla in de loop der eeuwen uit tot een van de belangrijkste steden in Colombia op het gebied van industrie, onderwijs, cultuur en commerciële centra. De stad wordt daarom ook wel genoemd Colombia's Golden Gate (La Puerta de Oro de Colombia).

Barranquilla staat in Colombia ook bekend om zijn geweldige nachtleven.

Turcos

Anno 2014 is Barranquilla met bijna 2 miljoen inwoners de op drie na grootste stad van het land, na Bogotá, Medellín en Cali. Juist omdat de stad aan zee ligt én over een grote haven beschikt, zijn er in de loop der eeuwen veel 'vreemdelingen' naar de stad gekomen. Vooral in de jaren na de wereldoorlogen groeide de stad explosief. Typisch genoeg kwamen er veel mensen uit het Midden-Oosten naar Barranquilla - met name uit Libanon en Syrië, hetgeen je terug ziet in het uitgaansleven en dan vooral bij de restaurants. 'Een broodje shoarma' is overal te verkrijgen, al is het natuurlijk wel iets anders dan we in West-Europa gewend zijn. De Arabische bevolking gaat in Barranquilla door het leven onder de naam 'Turcos', alhoewel er niet of nauwelijks Turken tussen zitten.

Een ander fenomeen waardoor Barranquilla veel bekendheid geniet buiten de landsgrenzen is het carnaval. Het werd door Unesco aangemerkt als Nationaal Cultureel Erfgoed zelfs. Een speciale stichting organiseert het carnaval en is daar structureel en fulltime mee bezig. "Carnaval?" de schone 'Barranquillera' die ik ernaar vroeg antwoordde met een glimlach van oor tot oor. "Natuurlijk doe ik daaraan mee. Iedereen doet er aan mee tegenwoordig. Vroeger niet, toen was het weggelegd voor het rijkere deel van de bevolking, maar de laatste decennia is het iets voor de gehele bevolking. En niet alleen van Barranquilla hoor, van heinde en verre komen mensen speciaal naar onze stad om het mee te maken. De volgende keer moet je erbij zijn hoor. Ik nodig je bij deze persoonlijk uit!" Het carnaval van Barranquilla wordt beschouwd als het grootste ter wereld, na dat van Rio de Janeiro. Dat moeten we dus inderdaad maar eens mee gaan maken, haar nummer is genoteerd.

Shawarma

De eerste associatie die ik had toen we Barranquilla binnen reden was die met Cali. "Dat begrijp ik", zei gids Orlando. "De steden hebben wel wat van elkaar weg. Heeft ook te maken met de klimatologische omstandigheden die vrijwel gelijk zijn. Verder zijn veel Zuid-Amerikaanse, maar ook Amerikaanse steden op dezelfde wijze opgezet, namelijk volgens schaakbordpatroon of dambordpatroon. De straten zijn loodrecht op elkaar aangelegd."

De eerste stop die we maakten was bij Genavíe, een soort Spa. Alsof we het nodig hadden om gemasseerd te worden... En of! Maar eerst moesten we een zuurstofbehandeling ondergaan. We konden kiezen uit een zuurstofcabine of zuurstoftoediening via de neus. Dan kregen we ook nog een vorm van magnetisme via een speciaal kussen te verwerken. "Relax maar", zei de dame die ons hielp. Na precies 42 seconden de ogen dicht was ik 'uitgerelaxed'. "Hé pssst René", zei ik tegen mijn reisgenoot naast me. "Hè wat? Ik sliep al man! Ga slapen jij." Maar dat ging niet. "Hé René, dat gaat niet. Ik kan niet relaxen als ze tegen me zeggen dat ik dat moet." Een zucht in de stoel naast me. Gelukkig werd ik snel opgehaald voor de massage. Ons hotel was gelegen aan een 'lekker' drukke straat. Op de hoek was er feest in de kroeg. Of in de kroeg... Buiten de kroeg, met de muziek knijterhard. Voorlopig hadden we daar echter geen 'last' van want we gingen eerst 'bij de Libanees' eten. Shoarma natuurlijk, of shawarma, zoals het daar

Barranquilla

Het carnaval van Barranquilla is het op één na grootste van Zuid-Amerika.

heet. Een tikkeltje anders dan bij ons en geen knoflooksaus, maar héérlijk. Toen ik om 'salsa de ajo' vroeg keek de ober me echter aan alsof ik hem zojuist een oneerbaar voorstel had gedaan. Nou ja, 's lands wijs, 's lands eer natuurlijk.
Daarna was het stappen geblazen, want dáár staat Barranquilla zeer bekend om, begrepen we al snel. Stappen! Die eerste avond gingen we naar een club genaamd Frogg. Daar moest natuurlijk de aguardiente geproefd worden, de nationale drank. Dat gaat per fles en dan worden er kleine cupjes bij geleverd. Voor wie het niet kent: het smaakt wat anijsachtig.
Wat opviel was dat er in de club, zoals blijkbaar ook in andere clubs zoals we een dag later zouden merken, overal tafeltjes staan. Door heel de zaak. Een dansvloer was er niet. Schijnt ín te zijn. Dansen-op-de-plaats. Wat er wél was, was een enorm scherm. Een verschrikkelijk enorm scherm van pak 'm beet 15 meter hoog en 30 meter lang. Het beeld van de videoclips die erop werden vertoond was haarscherp. En wat ook opviel: de muziek stond hard, keihard. Maar toch kon je elkaar goed verstaan zonder dat je nou echt bij elkaar in het oor moest schreeuwen. Het kenmerk van een perfecte installatie.
Binnen roken was er niet bij. Daarvoor moest je naar buiten, zoals ook in Nederland. Even een anekdote. Op het terras stond een man me op te nemen. Een grote, brede kerel. Zo een tegen wie je niet aan moet lopen. Hij kwam op me af. 'Ben je van hier', vroeg hij. Ik ontkende en zei dat ik uit Nederland kwam. De ogen van de man trokken zich toe tot kleine streepjes. Hij zette zijn borst wat op, boog naar me toe en lispelde: 'Yo soy Mexicano.'
Hij boog weer naar achteren en keek me doordringend aan, nog immer met die grimas. Ik haalde de schouders op en zei: 'Het was gewoon een penalty, hoor.'
Even was het stil. De man bleef me strak aankijken, zijn ogen leken nóg nauwer te worden. Toen hield ik het niet meer en schoot in de lach. Het ijs brak direct en de man sloeg schaterlachend bijna mijn schouder aan gort. Ik had vrienden gemaakt, want terug binnen werd ik aan tafel uitgenodigd. Bleek het om een gezelschap bokspromotors te gaan...

Zoals gezegd gingen we een dag later naar een andere club. Groter, drukker. Maar weer die tafeltjes. Jammer wel, want op die manier blijft elk gezelschapje rond zijn tafel staan en is er geen interactie met andere bezoekers. In contact komen met een leuk meisje of een leuke jongen is lastig. Om te daten dien je dus niet naar zo'n club te gaan, zou de conclusie mogen luiden.
De volgende dag werden we in een luxe taxibusje door de stad gereden. We bezochten een aantal prachtige hotels, waaronder het ontroerend mooie Hotel Del Prado, maar ook een enorm toeristisch project even buiten de stad, speciaal voor booteigenaren: de Marina Puerto Velero. Nu is het nog een plaats waar booteigenaren kunnen aanleggen aan een steiger, voorzien van een vakantiehuisje met water, gas, licht en wifi, want die vier zaken noem je tegenwoordig in één adem. Maar er zijn meer faciliteiten en plannen. Puerto Velero is een mooie, langgerekte, rustige baai alwaar je allerlei soorten watersport kunt doen. Pas sinds een paar jaar wordt het geëxploiteerd en worden er hotels en appartementencomplexjes gebouwd. De mensen die ons rondleidden waren aandoenlijk enthousiast. Mooi, als je je zo goed kunt voorstellen hoe iets gaat worden.

Vervolgens trokken we naar Hotel Pradomar, alweer wat dichterbij de stad. Dát vond ik leuker. Gelikt ziet het er allemaal niet uit, maar dat is juist de charme van het hotel. Pradomar maakte deel uit van de groep waartoe ook het Del Prado behoorde toen Luis Alvarez het in 1970 overnam. Alvarez zag er wat in en ging keihard aan de slag met zijn vrouw Bernarda. Hij wilde er een hotel met strandfaciliteiten van maken als in de jaren 20 en 30 van de vorige eeuw. Die sfeer wilde hij creëren en ik moet zeggen, daar slaagde hij in. Denk ik, wat het is maar wat je je erbij voorstelt natuurlijk. Ik was er in de twintiger jaren ook nog niet. Treurig wel, kort nadat het allemaal klaar was kwam Alvarez te overlijden. Bernarda bleef achter met haar drie zoons.
Anno 2014 is de ene zoon algemeen directeur, de andere financieel directeur en de derde chef-kok in het Pradomar. Een familiebedrijf dus en dat straalt de plek in alles uit. Ga je naar Pradomar, dan word je deel van het gezin, zo voelt dat. Een prachtige plek. Heel apart ook: er is een donkerbruin, haast zwart strand. Het zand heeft dezelfde structuur als het witgele zand dat we kennen van de stranden in het Caribisch gebied, maar dan donkerbruin. Het is zand dat van verre komt. Helemaal uit het oerwoud, meegenomen door de Rio Magdalena, uitgespuugd in de oceaan en weer tegen de kust geworpen door de golven. Vreemd, maar wel lekker, zeg maar.
Na een fantastisch diner aan het strand keerden we terug naar de stad. De muziek op de straathoek kwam ons al van verre tegemoet. We besloten er maar eens te gaan kijken. Even een drankje doen en wat observeren. We gingen op in het geheel, zo gaat dat in Colombia. Iedereen is welkom, iedereen voelt zich thuis.
Zo bracht Barranquilla dus inderdaad veel verrassends, precies zoals ons was voorgehouden. De enorme stad straalt iets vrolijks uit, iets feestelijks. Onvergelijkbaar met Cartagena in alle opzichten en dus - als je van plan bent Colombia te bezoeken - dan is een combinatie van beiden meer dan de moeite waard.

Hoe dan ook geniet Barranquilla wereldwijd vooral bekendheid als havenstad.

Water geven aan

In de multiculturele buurt waar ze woont in Lelystad is de Curaçaose Mila Romijn al ruim 25 jaar actief als vrijwilligster. "Mijn belangrijkste doel is de armoede aanpakken in de Zuiderzeebuurt, één van de armste wijken van de stad." Met haar werk in het moestuinproject wil ze mensen verbinden, met haar schilderproject helpt ze hun huizen op te knappen. Onder de initiatieven van de gemeente zet ze enthousiast haar schouders. Vorig jaar kreeg ze er een lintje voor.

Tekst en foto's: **Mineke de Vries**

In de moestuin staan bakken waar in het seizoen pompoenen, tomaten, komkommers en aubergines in worden gekweekt. Het is een waar rustpunt in de oude arme wijk met rijen dezelfde fantasieloze huizen aan weerskanten. Er is een terrasje met een picknicktafel waar in de zomermaanden vrouwen samenkomen. Soms nemen ze dan een thermosfles heet water mee om met verse munt uit de tuin thee te maken.

Romijn: "Omdat veel vrouwen vanwege hun geloof waarde hechten aan privacy, gaan we nog gordijnen of een schutting om het terras maken, zodat ook zij zich op hun gemak voelen. Het moet een plek voor ontmoeting worden voor iedereen die hier woont."

Eetbare stad

Bijna twee jaar geleden zette ze het project M.I.L.A. op, genoemd naar zichzelf maar de letters staan ook voor de afkorting Met Inzet Lukt Alles, het is één van haar motto's. Binnen dat project doet ze verschillende dingen om de wijk waar ze woont leefbaarder te maken. "Eigenlijk ging het vanzelf. Op een dag kwam ik een moeder tegen die twee van haar vier kinderen naar school bracht. Ik was benieuwd waar de andere twee waren, maar schuchter zei ze dat ze geen eten had voor allemaal en ze hen niet met een lege maag naar school wilde sturen. De dag daarna vroeg iemand van de gemeente me of ik wilde meedenken over activiteiten voor vernieuwing. Ik wist het meteen, ik wilde een moestuin voor onze straat Amsteldiep, één van de straten in de oude Zuiderzeewijk. We hebben vijf veldjes, waarvan we er best één konden omtoveren tot een tuin."

En zo werd Romijn de spin in het web tussen gemeente, welzijn, de woningsbouwcorporatie en Eetbaar Lelystad, een initiatief om te werken aan een 'eetbare stad' om met lokaal voedsel en biologisch tuinieren te zorgen voor goedkoper en gezonder eten voor de inwoners. Bijvoorbeeld door een moestuinbak op je balkon, maar een stukje grond van de gemeente adopteren in jouw buurt en daar een moestuin creëren, kan ook. Een idee dat Mila Romijn als muziek in de oren klonk.

Vijgenboom

Inmiddels is de moestuin afgelopen zomer feestelijk geopend. "Het was prachtig om te zien, de kinderen konden hun eigen verbouwde fruit en groente eten en het is tegelijkertijd een plek van rust en ontmoeting voor moeders en de kinderen in de wijk." Voor het zover was, moest worden bemiddeld met alle partijen en Romijn verzamelde de benodigde handtekeningen in de wijk. Ze kreeg hulp van adviseurs die deze projecten elders deden, maar ook vanuit de buurt om de biologische tuin op te zetten, bijvoorbeeld van een gepensioneerde man die een tuincentrum heeft gehad. "Als je het hebt over een participatiemaatschappij en over multiculturele samenwerking, kom dan in onze straat kijken, we zijn er een voorbeeld van. In ons project werken we samen met alle dertien nationaliteiten in onze straat."

Tevens ging Romijn op zoek naar sponsors en vond ze. Naast subsidie van de gemeente en geld van de woningbouwvereniging, mocht ze bijvoorbeeld ook van een paar bouwmarkten voor honderd euro aan planten en struiken uitzoeken. "Maar er is ook een oude man die zelf een vijgenboom heeft geplant. Voor als hij er niet meer is, dan draagt de boom nog vruchten."

Bietenoogst

Het onderhoud doen de buurtbewoners samen. "Het was wennen, er kwamen eerst maar een paar mensen, maar nu komen zeker dertig kinderen met regelmaat helpen met hun ouders. Naast het feit dat we het fruit en de groente delen met elkaar - en het smaakt zo lekker omdat het met liefde is gemaakt - is voor de kinderen het leren zaaien en oogsten erg leerzaam. Sommigen hebben nog nooit met hun handen in aarde gezeten."

boom van liefde

De kinderen krijgen een stukje toegewezen om te verzorgen om bijvoorbeeld het onkruid weg te halen. "Dat gaat weleens mis, zo is onze bietenoogst mislukt omdat dat voor onkruid was aangezien."
De vier vruchtbomen die er staan, kregen een naam mee: de boom van hoop, geloof, liefde - hierin hangen allemaal hartjes - en verbinding. Mensen hebben een boom gekregen waarvoor ze verantwoordelijk zijn. De een verzorgt liefde, de ander geeft water aan de boom van hoop. Kinderen houden het feilloos in de gaten: 'liefde krijgt te weinig water!'

Dwalend

Ruthmilla Gibbs, zoals Mila's officiele naam is, groeide op Curaçao op, maar heeft geen goede herinneringen aan het eiland. Ze had er geen gelukkige jeugd, haar beide ouders overleden toen ze nog heel jong was en als jongste van het gezin van elf kinderen werd ze beurtelings bij oudere broers en zussen ondergebracht. "Van mijn moeder heb ik mijn eerste acht jaren nog veel geleerd, ze wist dat ze dood ging en gaf mij nog veel mee." Haar ouders waren van Curaçao, hoewel haar vader van oorsprong van de Britse Turks-eilanden kwam, ten zuidoosten van de Bahama's. Mila, zoals ze al jong werd genoemd ging naar de Johan van Walbeeckschool en de Römer-mavo en ging daarna met haar oudste zus Sylvie mee naar New York, die daar al woonde met haar gezin.
Ook in New York dwaalde ze van de ene plek naar de andere. Na een korte tijd bij zus Sylvie was ze ergens een poosje au pair en kwam bij toeval haar andere zus Helen tegen bij wie ze introk tot ze eindelijk een plek voor zichzelf had. "Mijn beide zussen hadden de rol van mentor in mijn leven."
Ze volgde in New York een opleiding tot maatschappelijk werker, maar kwam in de knel met zichzelf en kwam vervolgens in de beveiliging terecht, uniek voor vrouwen in die tijd. Hoe ze het ook naar haar zin had, en New York blijft haar tweede thuis, haar biologische klok ging tikken. "Ik wist het zeker, ik moest daarvoor naar Nederland. Ik wilde per se een Nederlandse man en kinderen."
Dat ze zo gebrand was op een Nederlandse man had te maken met haar ideaalbeeld van Nederlanders op Curaçao. Ze groeide op in Van Engelen tussen veel Nederlandse gezinnen. "Ik had veel Nederlandse vriendinnen en vond die ouders altijd de ideale ouders. Deden altijd spelletjes met elkaar, zaten samen aan tafel. Ze werkten of bij Shell of waren leraren, ik keek tegen ze op, zij vertegenwoordigden het beeld van saamhorigheid voor mij als kind, dat beeld bleef in mijn hoofd zitten." Hoe eenzijdig dat beeld ook was, het was de vertaling van het kind dat Ruthmilla was op zoek naar geborgenheid.
"Op mijn 29e kocht ik een enkele reis Nederland en was maar op één ding gefocust, die Nederlandse man en kinderen." Toen ze in één van de eerste weken op haar 'mannenjacht' in een danceclub van een trap struikelde, viel ze in de armen van Clark Romijn, een oude schoolvriend van de Römerschool. Met deze Nederlands/Curaçaose Clark trouwde ze in New York. Ze verhuisden naar Lelystad waar ze twee kinderen kregen, kortom, Romijns droom kwam uit. "Ik was fulltime huismoeder en genoot daarvan, maar vanaf de eerste dag heb ik me in het vrijwilligerswerk gestort en dat is wat ik nog altijd doe."
Romijn heeft veel contacten door alle jaren vrijwilligerswerk en was zodoende snel gevonden door de woningbouwvereniging als één van de enthousiaste bewoners die wilden meewerken aan het omtoveren van een stuk gemeentegrasveld tot een voor ieder toegankelijke groenten- en fruittuin met als doel mee te werken aan een gezonde en duurzame wereld. Romijn hoopt dat het op den duur mogelijk is om - naast de opbrengst voor de buurtbewoners - de voedselbank te sponsoren.

Workshop huis schilderen

Er wordt hard gewerkt op het Amsteldiep in Lelystad, want behalve de moestuin is de buurt ook bezig de huizen op te knappen. "Deze oude wijk is echt aan het vervallen. Een aantal jaren geleden namelijk zijn veel huurhuizen verkocht, mensen hebben al hun geld erin gestoken maar door de crisis hebben ze geen geld meer het huis op te knappen." De huurhuizen werden recent wel door de woningbouwvereniging van binnen en buiten opgeknapt. Ondanks dat de koophuizen hieraan konden meedoen, was dat voor de meeste mensen te duur. Vandaar dat M.I.L.A. het als tweede project zag om deze huizen gezamenlijk aan te pakken.
De gemeente ondersteunt daarbij het enthousiasme van bewoners met ideeën om de kwaliteit van wonen te verbeteren in de oude wijken met het motto 'stedelijke vernieuwing op uitnodiging', waarbij bewoners en andere partijen het voortouw hebben. "Ik zat net op een idee te broeden toen als een engel op mijn pad Tom Lansink verscheen, eigenaar van een schildersbedrijf. Onder zijn begeleiding worden met de bewoners samen hun huizen geschilderd. Hij geeft eerst workshops in de buurt hoe je je huis aanpakt, ontvetten, schuren en hoe je verft. Hij levert vervolgens een steiger, één schilder en de bewoner moet nog twee anderen erbij zoeken, zodat ze met zijn vieren in vier dagen het huis klaar hebben. Wat je ziet, is dat mensen elkaar gaan helpen, dat is geweldig."
Inmiddels zijn acht van de zestien huizen die meedoen op de Amsteldiep geverfd. Project M.I.L.A. wordt hierbij ook nog eens ondersteund door de Kluswinkel, waar wijkbewoners die een uitkering hebben zich vrijwillig inzetten. Zij zetten zich in voor medebewoners door klusjes te doen die het leefklimaat binnen de wijk bevorderen. "Zo worden bijvoorbeeld verrotte kozijnen vervangen en dakgoten gerepareerd, je ziet de straat zienderogen opknappen."

Mila Romijn is tevreden over haar werk en de verbinding die ze in de wijk legt tussen mensen. Tante Mila, zoals ze wordt genoemd, is inmiddels een 'bekende Amsteldieper'. Maar ergens knaagt het. Pas sprak ze iemand van Curaçao, die hoorde van haar activiteiten. En die haar uitnodigde iets dergelijks te doen op haar geboorte-eiland. "Het zet me aan het denken. Het zou toch prachtig zijn uiteindelijk iets terug te doen en mijn negatieve ervaring uit mijn jeugd om te zetten in iets positiefs voor het eiland."

Disfunctionerende werknemer

Als de werkgever een werknemer wil ontslaan moet daar een gegronde reden voor bestaan. De reden van het ontslag dient tevens goed onderbouwd te zijn. Dit betekent dat de werkgever moet kunnen aantonen en bewijzen dat er een gegronde reden bestaat voor de beëindiging van de arbeidsovereenkomst van de werknemer.

Tekst: **William ten Veen**

Tijdens een ontslagprocedure - of dat nu betreft een procedure waar het ministerie van Sociale Ontwikkeling Arbeid en Welzijn wordt verzocht de arbeidsovereenkomst op te mogen zeggen of een procedure tot ontbinding van de arbeidsovereenkomst bij het Gerecht in Eerste Aanleg van Curaçao - dient de werkgever de ontslagreden schriftelijk toe te lichten. In het kader van het rechtsbeginsel van hoor en wederhoor heeft de werknemer uiteraard het recht om schriftelijk verweer te voeren tegen de door de werkgever aangevoerde ontslagreden.

Over het algemeen kunnen de volgende redenen tot een ontslag leiden: (i) disfunctioneren van de werknemer (ii) een verstoorde arbeidsrelatie tussen partijen (iii) de aanwezigheid van een dringende reden die een rechtsgeldig ontslag op staande voet oplevert en (iv) een bedrijfseconomisch ontslag. Een werkgever kan dus nooit zomaar tot ontslag overgaan, hoewel sommige werkgevers daar in de praktijk anders over denken. Een werknemer is pas ontslagen als de arbeidsovereenkomst rechtsgeldig is opgezegd of de rechter de arbeidsovereenkomst heeft ontbonden. Tevens is het mogelijk dat partijen in onderling overleg een regeling overeenkomen. Een dergelijk ontslag wordt een ontslag of beëindiging van de arbeidsovereenkomst met wederzijds goedvinden genoemd.
In deze bijdrage zal ik de eerst genoemde reden van ontslag verder uitdiepen. Een werkgever moet duidelijk onderbouwen waarom een werknemer niet voldoende functioneert en - nog belangrijker - waarom dit de werknemer valt te verwijten. Het kan immers voorkomen dat een werknemer te veel werk moet verrichten en het simpelweg niet mogelijk is om alle opgedragen werkzaamheden uit te voeren tijdens een 40-urige werkweek. Dat valt een werknemer uiteraard niet te verwijten. Meestal zal het disfunctioneren van een werknemer blijken uit mondelinge of schriftelijke waarschuwingen en verslagen van beoordelings- en/of functioneringsgesprekken. Het behoeft geen betoog dat één enkele waarschuwing of slechte beoordeling in beginsel niet voldoende is om vast te stellen dat een werknemer onvoldoende functioneert, als gevolg waarvan een ontslag gerechtvaardigd zou zijn. Ik zie in de praktijk vaak dat in een arbeidsovereenkomst wordt opgenomen dat een derde schriftelijke waarschuwing automatisch een ontslag (op staande voet) inhoudt. Veel werkgevers denken dat deze sanctie in de wet staat, hetgeen niet het geval is.

Als een werkgever van mening is dat de werknemer niet naar behoren functioneert, dient de werknemer in de gelegenheid te worden gesteld om het functioneren te verbeteren tot het gewenste niveau. Een goed middel daartoe is bijvoorbeeld om de werknemer een training of cursus te laten volgen. Het is verstandig om aan het verbetertraject een bepaalde termijn te koppelen waarbinnen het functioneren dient te verbeteren. Daarbij is het wijsheid om binnen de periode van het verbetertraject evaluatiemomenten plaats te laten vinden.

In het geval de werkgever kan aantonen dat een werknemer niet naar behoren functioneert, de werknemer een verbetertraject heeft doorlopen zonder het gewenste resultaat en daarnaast dat er geen andere passende alternatieve functie bij de werkgever aanwezig is, is het moment daar dat een werkgever voldoende reden kan hebben om de arbeidsovereenkomst van de werknemer met succes te beëindigen. Als er geen bewijs is dat de werknemer zijn werk niet goed doet of indien de werkgever heeft nagelaten de werknemer in de gelegenheid te stellen het functioneren te verbeteren, dan heeft de werkgever zijn huiswerk niet goed gedaan en zal de werknemer niet zomaar op basis van disfunctioneren ontslagen kunnen worden.
In de praktijk maak ik vaak mee dat het nog maar de vraag is of een werkgever een goed en volledig dossier heeft opgebouwd. Vaak is dat niet het geval. In de situatie waarin ik als advocaat optreed voor de werkgever is het zaak om te zorgen dat het dossier alsnog 'ontslagrijp' wordt gemaakt. Als ik voor een werknemer optreed is het dan überhaupt nog maar de vraag of de werkgever van de werknemer af komt en als dat al het geval is welke vergoeding voor de werknemer dan billijk is. Hoe slechter het dossier van de werkgever hoe harder je als werknemer de (eventuele) onderhandelingen over een billijke vergoeding kunt voeren. In tegenstelling tot hetgeen veel werkgevers denken, bestaat er geen plicht voor een werknemer om te onderhandelen over een beëindigingsvergoeding. Dan is het laatste woord aan de rechter.

Mr William ten Veen is advocaat en partner bij BBV Legal tenveen@bbvlegal.com

Innovatie: verstoor of wordt verstoord

We leven in snelle tijden waarin de dingen snel veranderen. Nieuwe producten, nieuwe bedrijven, en vooral nieuwe visies. Ik heb het er eerder over gehad, niet de sterkste overleeft, maar degene met het sterkst ontwikkelde aanpassingsvermogen - vrij naar Darwin.

Marketing

Tekst: **Marcel Truyens**

En eigenlijk betekent het dat de bedrijven en organisaties die niet actief vernieuwend bezig zijn, worden overvallen door vernieuwingen die anderen over ze - of over de markt - uitstorten. Vaak zijn die bedrijven te laat om dit soort 'verstoringen van het comfortabele nu' te kunnen overleven. Verstoor of wordt verstoord lijkt het adagium.
Voorbeelden te over: iemand die weet hoe het met Kodak gaat? Ooit de grootste producent van fotorolletjes en alles wat daarbij hoorde, lag in een diepe slaap toen die werd overvallen door digitale fotografie en video. Nokia? De wereldmarktleider op het gebied van mobiele telefoons lag te ronken met op sommige markten meer dan 50 procent marktaandeel, een onhoudbaar groot assortiment en achterhaalde technologie toen Apple met een zogenaamde SmartPhone op de markt kwam die echt vernieuwend was. De eindbaas op de markt voor mobiele muziek en eigenaar van een van de grootste muziekuitgeverijen ter wereld, Sony, wist niet waar ze het zoeken moest toen Apple met de iPad kwam die er voor zorgde dat haar hele Walkman (soortnaam) -afzet met donderend geraas in elkaar stortte. Meer? Het is niet NASA die commerciële ruimtevluchten aanbiedt om daarmee haar eigen research te kunnen financieren, maar een private partij van pak hem beet Branson of vier Nederlandse ondernemers die hier een behoefte zien. Wat te denken van de laatste ontwikkelingen in de zogenaamde sharing economie, een model dat gebaseerd is op het beschikbaar hebben in plaats van het bezit. Denk aan auto, huishoudelijke apparatuur en zo verder. Ik zou me als Ford of Black & Decker toch wel enige behoorlijke zorgen maken. Wat te denken van AirBnB dat de markt voor hotels behoorlijk verstoort, of het broertje Uber dat iets dergelijks doet op de taximarkt.
Het is ook niet een of andere autofabrikant die zich druk maakt over zelfrijdende auto's, maar de eigenaar van de door ons allen drukst bezochte webpagina Google, die zo'n product ontwikkelt. Deze auto belooft het verkeer een stuk veiliger te maken en dat is mooi! Behalve als u een autoschadebedrijf heeft of als u als verzekeraar autoschade verzekert, een miljardenbusiness.
Zo moet een aantal farmaceuten en fabrikanten van medische analyseapparatuur ook gaan nadenken over hun toekomst, want datzelfde Google is druk bezig met het ontwikkelen van contactlenzen die de suiker in uw bloed meten en de nieuwste iPhone meet uw hartslag en zo nog een aantal zaken die met uw algehele lichamelijke constitutie te maken hebben. Een bezitter van een Rolex zal niet snel overstappen, maar zo'n handige AppleWatch voor erbij, in plaats van die Seiko, tsja da's natuurlijk wél leuk.
Kortom, we worden overspoeld met innovaties en de druk om te innoveren is zelden zo groot geweest. En dan volgt de terechte vraag, innoveren, hoe doe je dat? Laten we voor het antwoord op die vraag eerst eens kijken naar waar de innovaties vandaan komen en hoe groot ze zijn. Echte innovaties komen zelden van de gevestigde partijen in een bepaalde markt. Dat heeft te maken met het feit dat deze partijen te vastgeroest zitten, te sterk ingekapseld zijn in de tradities van die markt en de hun bekende technologie. Toen de stoommachine werd vervangen door de elektrische motor, verving men letterlijk de stoommachine en hield men de rest van de fabriek intact. Dus zagen we nog steeds de aandrijfassen en riemen door de fabriekshal lopen. Veel later kwam men pas op het idee dat je ook elk apparaat een eigen kleine elektrische motor kon geven.
Datzelfde geldt in de auto-industrie die eigenlijk nauwelijks innoveert: als de auto-industrie het innovatietempo van dat van de computerindustrie had bijgehouden, dan hadden we nu auto's die gemakkelijk drie keer de snelheid van het geluid halen en daarvoor een litertje water nodig hebben. Zo komt de sigarettenindustrie niet met de e-sigaret maar een buitenstaander. Innovaties die uit de eigen industrie komen zijn dus over het algemeen marginaal en gaan over het verbeteren 'van iets' met hooguit een paar procent.
Echte innovaties vereisen een visie, een visie dus op iets dat ver buiten de eigen business ligt, maar waar de eigen business wel een antwoord op kan geven. Echte innovaties vragen om vrij denken, om de kracht om eigen heilige huisjes omver te werpen, om doorzettingsvermogen en lange adem. Bij innovatie is het als eerste stap belangrijk om helder te krijgen wat uw organisatie voor wie wil zijn en vooral waarom. Vervolgens kunt u gaan brainstormen over innovaties, maar vaker werkt het beter als u met het 'waarom' op uw netvlies gaat buurten bij bedrijven die hetzelfde 'waarom' hebben gedefinieerd. Hier kunt u vaak al een eerste hoeveelheid creatieve ideeën opdoen, waaruit u een aantal selecteert dat u toetst aan haalbaarheid. Vervolgens moet u kwantificeren, plannen en doelstellingen definiëren, anders bloedt uw innovatie dood wegens gebrek aan middelen en resultaat. Maak daarvoor dus een klassiek businessplan en voer dat uit. Maar het allerbelangrijkste is de wetenschap dat de belangrijkste oorzaken van het falen van innovatieprojecten een gebrek zijn aan draagvlak (37 procent), een gebrek aan tijd (37 procent) en onvoldoende visie op innovatie (31 procent). Maar niet innoveren is geen optie, want als u dat doet, wordt u op een dag heel verveelend wakker.

Om redenen van vertrouwelijkheid kunnen namen, producten, markten en feitelijke omstandigheden anders zijn benoemd dan in de realiteit het geval was.

Marcel Truyens is senior marketing en communicatieconsultant bij Liquid Soul te Curaçao.
E | marcel1963@mac.com

Mens & Werk

Cultuurverandering binnen bedrijf

Veel initiatieven om veranderingen door te voeren mislukken. Dat heeft te maken met de bedrijfscultuur die maar niet omgaat. De oorzaak ligt in een aantal misverstanden over de organisatiecultuur. Dat wordt dikwijls gezien als een klein onderdeel in de gehele bedrijfsvoering, maar de bedrijfscultuur is niet een klein onderdeel. Het is juist het grootste deel binnen veranderingen waar de aandacht naartoe moet.

Tekst: **Judice Ledeboer**

Bedrijven of organisaties die een verandering willen doorvoeren denken dat het goed is om nieuwe managers aan te nemen die ieder met hun eigen ideeën over management en beleid komen.

Op zich is dat geen gek idee, want een frisse wind door de organisatie, vooral op managementniveau kan goed werken. Er is echter ook een valkuil. Mensen die van buiten af komen houden vaak niet voldoende rekening met de bedrijfscultuur die de identiteit van de organisatie bepaalt en dan lopen ze tegen muren aan. Het komt ook voor dat een bedrijf de digitale verwerking van informatie vernieuwt. Ook daarbij is de bedrijfscultuur van groot belang. Is het personeel in staat de veranderingen op dat gebied te begrijpen? Wordt het personeel goed geïnformeerd over de nieuwe systemen? Hoe gaat het personeel en het management om met de problemen die er zijn ontstaan bij implementatie van nieuwe computersystemen?
Het denken over nieuwe strategieën, structuurelementen en veranderkundige ambities vindt plaats in een cultuur. Managers die hier geen rekening mee houden raken teleurgesteld als medewerkers niet meedoen aan voorgestelde veranderingen. Nieuwe managers zien de huidige cultuur als niet goed. Dat is een misvatting want die cultuur is in de loop der tijden ontstaan en heeft vast wel goede elementen die gebruikt kunnen worden bij veranderingen binnen de organisatie. Maar men heeft altijd met mensen te maken en de mens houdt in het algemeen niet van veranderingen. Er kan dan in eerste instantie een bepaalde vorm van verzet zijn, mits er een stuk van herkenning is en waardering voor een stukje bedrijfscultuur die er altijd al was.
Bij een goede organisatiecultuur is het belangrijk dat alle neuzen dezelfde kant opstaan. Het personeel, van hoog tot laag, moet zich dan ook wel herkennen in die cultuur. Het probleem is echter dat er bij afdelingen ook weer eigen culturen ontstaan, omdat iedereen zijn eigen belang heeft en er andere doelen zijn die zij moeten bereiken en dat doen ze op hun eigen manier. Aangezien de cultuur dikwijls bepaald wordt door de leidinggevenden is de sfeer, kennis en vaardigheden van de leidinggevende bepalend. Over het algemeen spreekt men een leidinggevende niet snel tegen, mede door de macht die hij heeft. Helaas komt het nog veel te vaak voor dat de leidinggevende heerst en beheerst, en er is ook niet voldoende ruimte voor reflectie.
Het doorvoeren van een cultuurverandering moet vanuit het management worden aangegeven. Vaak wordt er gezegd dat cultuur statisch is en niet veranderd kan worden. Dat komt inderdaad nog voor. Er zijn situaties bekend dat zelfs nadat de oprichter van een organisatie al lang is overleden zijn cultuur in stand wordt gehouden. Dit leidt soms tot botsingen, vooral als er nog veel werknemers van de oude garde bij de organisatie werken. De veranderingen hebben eigenlijk het meeste te maken met verandering van gedrag van de werknemer en dan is een 180 graden ommekeer niet nodig. Er moet echter wel met zorg besloten worden waar de grootste veranderingen dienen plaats te vinden en hoe die veranderingen worden doorgevoerd.
Het huidige werken richt zich veelal op automatisering, snelheid en structuur. Werknemers moeten meegaan met de nieuwste technische ontwikkelingen. De Witte en Jonker, schrijvers van het boek 'De kunst van veranderen' omschrijven cultuur als 'patroonmatig groepsgedrag (...) de manier waarop werknemers binnen de structuur met elkaar omgaan'.

Als er een verandering nodig is komt de vraag dikwijls op waarom het cultuurdebat zich alleen richt op werknemers. Hebben topmanagement en leidinggevenden dan geen cultuur? Misschien moet juist daar een verandering worden doorgevoerd waarbij er bijvoorbeeld een andere machtsverhouding ontwikkeld wordt. Het management kan echter een ander beeld hebben inzake machtsverhoudingen. Voor het veranderen van een bedrijfscultuur zullen alle lagen binnen de organisatie betrokken moeten worden. En er zullen antwoorden gevonden moeten worden op de volgende vragen: Wie bepaalt er eigenlijk hoe groot de noodzaak tot veranderen is? Wie bepaalt er wat er veranderd moet worden? En wie bepaalt uiteindelijk het stappenplan? Uiteindelijk heeft het alles te maken met het creëren van een gezonde omgang tussen het management en medewerkers. De afstand is vaak nog veel te groot. Cultuurverandering doorvoeren betekent dat het duidelijk moet zijn wat zich afspeelt op de werkvloer. Daar ligt vaak een probleem omdat mensen het niet 'veilig' vinden om eerlijk te zeggen wat er goed en fout gaat op de werkvloer. Ze zijn bang om als klokkenluider bestempeld te worden en ze vrezen voor hun baan. Een cultuurverandering is eigenlijk verandering van gedrag van de mensen op de werkvloer, van hoog tot laag. In de omgang met elkaar, in de omgang met de klanten en alle anderen die betrokken zijn bij de organisatie.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
1 damesschoenen, **6** wintersport, **9** chauffeur, **10** deel van het skelet, **11** reuzenvogel, **13** amandelpers, **15** vogelverschrikker, **17** zangdogin, **19** eikenschors, **20** zeker, **21** deel van India, **23** soort stof, **24** rubber, **25** Afrikaans land, **26** Bijbelse figuur, **27** praatvogel, **29** erfelijkheidsdrager, **30** deel van de mond, **32** kruisopschrift, **34** pook, **35** nalatig, **36** mannetjesbij, **38** windvlaag, **39** inwoner van een eiland in de Stille Zuidzee, **40** Israëlische havenstad, **41** dagtekening.

VERTICAAL:
1 beslist, **2** vrede, **3** onder (in samenst.), **4** klapper, **5** bijtijds, **6** Bijbelse figuur, **7** gebogen, **8** kinderlijk, **10** rijk man, **12** kleurmiddel, **14** ontharen, **15** keukenmachine, **16** projectiel, **18** zeurpiet, **20** spinsel, **22** voorzetsel, **26** biljartterm, **28** steekschuim, **29** geldelijk voordeel, **31** godsdienstig lied, **33** internationale luchtvaartorganisatie, **35** maangodin, **37** knaagdier, **38** wiel.

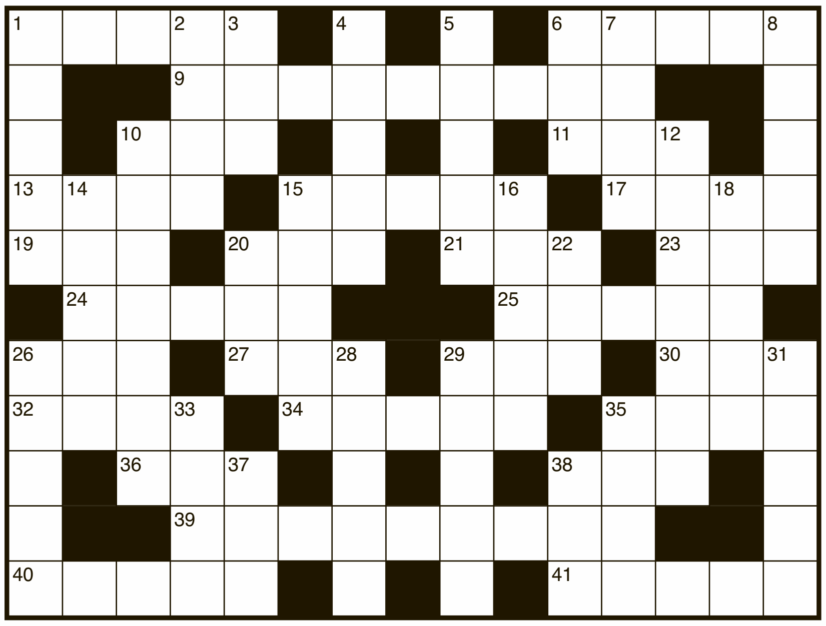

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Xygu Croes
Catashi 16
Aruba

J. Mahabali
Girouette 81
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel.
Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

ZWEEDSE PUZZEL

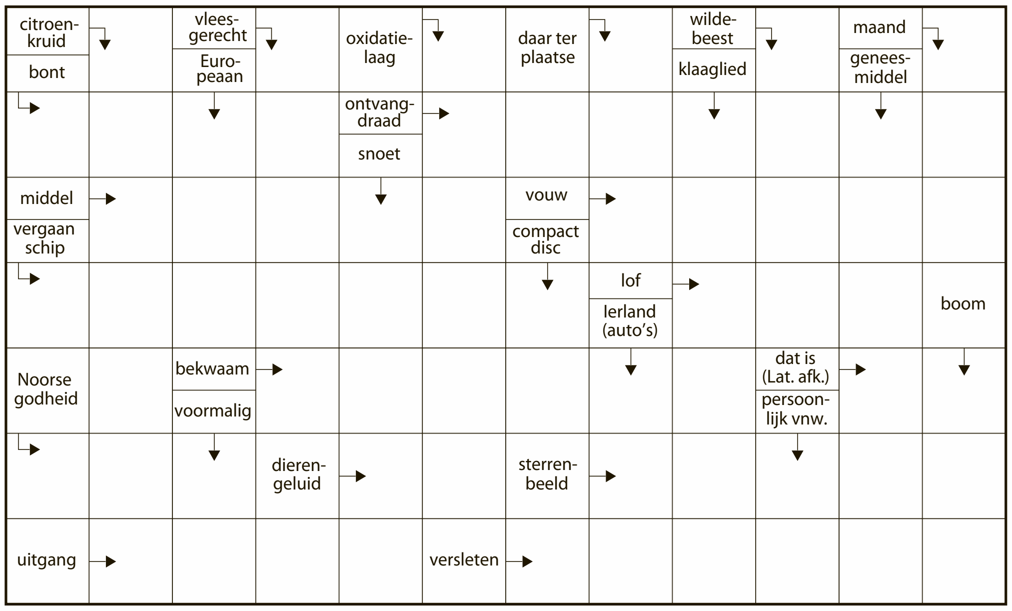

CRYPTOGRAM

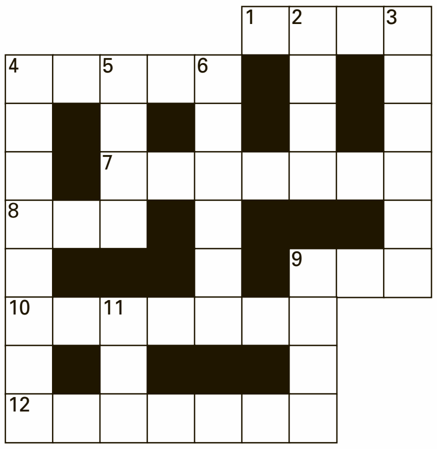

Horizontaal:
1. Spoedig in korte tijd (4); **4.** Erger dan deze scheur is onmogelijk (5); **7.** Die brombeer hoort bij het ei van een luis (7); **8.** Toekomstige onderwijzer (3); **9.** Voornaam instrument (3); **10.** Voorstelling van een japon (7); 12. Ochtend (7).

Verticaal:
2. Voornaam sledenummer (4); **3.** Bleek een Europeaan te zijn (6); **4.** Varensgast met Engelse laarzen (8); **5.** Het gaat om een Duits dier (4); **6.** Vogel die is af te sluiten (6); **9.** Telefoneert een hoop (4); **11.** Dit gewicht heeft een Duitse klank (3).

WOORDZOEKER

L	O	K	E	T	T	I	S	T	E	C	O	M
A	S	L	O	E	R	I	E	D	I	T	A	U
N	Z	R	E	D	N	A	E	M	I	U	N	I
D	O	M	E	R	V	R	N	E	M	E	N	M
S	M	E	E	K	L	E	T	S	K	O	U	S
T	E	G	R	E	E	E	R	IJ	P	C	L	O
R	R	T	S	E	I	N	K	L	D	O	E	E
E	J	N	A	P	V	M	L	E	E	N	R	P
E	A	F	S	N	O	E	P	E	N	T	I	T
K	P	I	B	D	D	O	N	U	S	W	N	A
O	O	A	O	E	T	K	N	T	L	A	G	B
B	N	S	N	U	R	K	A	I	J	P	N	L
L	IJ	T	A	M	B	O	E	R	D	E	E	E
E	E	E	T	G	E	R	E	I	P	N	S	T
N	L	E	E	S	L	A	M	P	A	E	O	A
Z	A	A	N	N	A	M	E	S	S	N	R	R

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AANNAME
AFSNOEPEN
ANNULERING
AUTOPED
BEROEPS
BIJEEN
EETGEREI
ENTEN
ERGERNIS
EVENTJES
KANSELREDE
KLETSKOUS
KOBLENZ
LANDSTREEK
LEESLAMP
LOKETTISTE
MAROKKO
MEANDER
NEPPE
OMKIJKEN
ONTWAPENEN
OSMIUM
PIETEIT
RATEL
REKENLES
RONDINO
SANEL
SLOERIE
SNUIT
SODOM
SOEPTABLET
SPIRITUEEL
TAMBOER
TANDKARPER
TRANSPORT
VERLET
ZOMERJAPON

© Puzzelland/141101

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

	4			8				
			9		6			7
1		9	7				3	4
5			6					2
2					7	9		
	6	1			4			
8			4				2	3
		7		3	5	8	6	
			8		9	4	5	

HEAVY

				5				7
							2	9
		5		9				
						8		
	6				4		3	
1				3	6			
	8		1			6		4
		7	4				9	
	3	2						

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

8	5	4	9	6	2	3	1	7
3	7	6	1	5	4	9	8	2
9	2	1	3	8	7	4	5	6
6	9	8	2	7	1	5	4	3
5	4	7	6	3	8	1	2	9
2	1	3	4	9	5	6	7	8
4	6	2	8	1	3	7	9	5
1	3	5	7	2	9	8	6	4
7	8	9	5	4	6	2	3	1

Heavy

6	8	4	2	7	5	9	3	1
3	9	2	8	6	1	5	4	7
7	1	5	4	3	9	2	8	6
9	6	8	1	5	7	4	2	3
2	5	1	3	4	8	7	6	9
4	7	3	9	2	6	1	5	8
5	3	6	7	9	4	8	1	2
1	4	9	6	8	2	3	7	5
8	2	7	5	1	3	6	9	4

Cryptogram:
Horizontaal: 1. Spot; 4. dader; 7. afschot; 8. nar; 9. wal; 10. slaatje; 12. Monster.
Verticaal: 2. Pech; 3. tintel; 4. dwangsom; 5. daar; 6. respijt; 9. weer; 11. aan.
Woordzoeker:
THUISKOMST

Zweedse puzzel

■	I	■	H	■	O	■	T	■	G	■	A
A	N	O	A	■	N	A	N	K	I	N	G
■	S	P	A	A	K	■	V	A	R	I	A
C	L	A	S	S	I	C	■	T	O	K	■
■	A	■	T	I	E	N	E	R	■	K	G
B	A	H	■	E	S	■	R	O	D	E	O
■	N	O	E	L	■	D	E	L	I	L	A

Prijspuzzel

P	U	S	■	G	E	R	E	C	H	T	■	K	I	M
A	■	K	N	E	L	■	G	■	E	A	R	L	■	U
C	■	A	■	E	S	K	A	D	E	R	■	O	■	U
O	R	I	O	N	■	W	■	E	■	S	U	P	E	R
■	E	■	R	■	R	A	N	C	H	■	K	■	D	■
S	N	O	E	V	E	R	■	O	O	R	K	N	O	P
■	T	■	G	■	E	T	U	D	E	■	I	■	C	■
D	E	M	O	N	■	E	■	E	■	L	E	T	H	E
R	■	E	■	A	S	T	A	R	T	E	■	O	■	V
A	■	E	H	B	O	■	V	■	A	G	E	N	■	E
B	U	L	■	IJ	L	T	E	M	P	O	■	G	I	N

ENNIA PreventNow!

Seminar: voorkomen is beter dan genezen

Tegenwoordig is het 'nieuwe denken' erg hip. Wanneer het op verzekeringen aankomt, zijn we echter blijven steken in het 'oude denken'. We sluiten allemaal braaf een ziektekosten-, auto-, woonhuis- en inboedelverzekering af en stoppen de polis veilig in een la. Het polisblad komt pas weer tevoorschijn wanneer we moeten claimen.

"Een verzekering afsluiten is allang niet meer de enige manier om met risico's om te gaan. Dat is wat ons betreft het sluitstuk", vertelt Gilbert Martina, algemeen directeur bij ENNIA. De grootste verzekeringsmaatschappij op het eiland hoopt via het seminar PreventNow! het publiek daarvan bewust te maken. "Onze schade-experts hebben dagelijks te maken met gevallen van brand of inbraak met aanzienlijke schade, terwijl de ramp voorkomen had kunnen worden door relatief eenvoudige maatregelen te treffen", aldus Martina. "Wegens een gebrek aan voorlichting weten veel mensen niet dat schade - met eenvoudige preventiemiddelen - voorkomen of beperkt had kunnen worden." ENNIA zag daarom de toegevoegde waarde van een seminar en beurs waarin het belang van preventie nader wordt belicht en het publiek geïnformeerd wordt over de nieuwste preventiemiddelen. De eerste editie vorig jaar was, met meer dan 500 bezoekers, een groot succes.

Verzekeringscheck

"Tegenwoordig zijn we met z'n allen erg bezig met onze gezondheid en een periodieke medische check-up bij de huisarts vinden we logisch en zinvol. Maar zoiets als een periodieke verzekeringscheck categoriseren we als onnodige rompslomp. Pas wanneer we schade lijden en blijkt dat we niet goed verzekerd waren, krijgen we spijt dat we toch niet eerder hebben gecheckt of onze dekking wel adequaat was", waarschuwt Martina. "Het is aan te raden om periodiek een afspraak te maken met uw verzekeringsadviseur of verzekeraar. Onze adviseurs zijn experts op het gebied van verzekeren en kunnen samen met u nagaan of uw verzekeringspakket goed afgestemd is op uw persoonlijke situatie en de levensfase waarin u zich op dat moment bevindt.

Preventie

Hoewel u uitstekend verzekerd bent tegen directe materiële schade ten gevolge van brand of inbraak, geldt nog altijd het adagium dat voorkomen beter is dan genezen. "Veel mensen doen niet aan preventie, omdat ze toch verzekerd zijn. Maar ze vergeten daarbij dat brand en inbraak vergaande gevolgen hebben, die niet alleen in financiële termen kunnen worden uitgedrukt. Wanneer u adequaat verzekerd bent, wordt uw huis herbouwd, maar bent u uw dierbare erfstukken bijvoorbeeld kwijt", zegt Martina. Er zijn diverse hoogwaardige producten op de markt, die niet alleen effectief zijn, maar ook betaalbaar. Martina noemt kogelwerende deuren, brandblussystemen, brandvertragende coating en beveiligingssystemen voor zowel woningen als bedrijven.

Maar waarom verzekeren als de schade kan worden voorkomen? "Ondanks preventieve middelen gaat het soms mis. Wanneer u schade lijdt, wilt u een betrouwbare partner hebben die er alles aan doet om deze zo goed mogelijk af te wikkelen. Een verzekering dekt de emotionele schade niet, maar wel de direct materiële schade. Dat is de toegevoegde waarde van een verzekering," aldus de algemeen directeur bij ENNIA.

PreventNow! 2014

Het is moeilijk zelf in kaart te brengen welke risico's u in uw geval, door verzekeringen moet afdekken en welke u beter kunt opvangen door preventiemiddelen. Daarom adviseert Martina om zo snel mogelijk een afspraak te maken met uw verzekeringsadviseur of uw verzekeraar. "U hoeft het allemaal niet zelf uit te zoeken. Samen met één van onze verzekeringsadviseurs bepaalt u uw optimale dekking en de preventiemiddelen die bij u passen. ENNIA is meer dan alleen verzekeren."

Algemeen directeur Gilbert Martina

Indien u goed voorbereid wilt zijn op het gesprek met uw verzekeringsadviseur of uw verzekeraar, is een bezoek aan het PreventNow! seminar een must. U krijgt hierbij informatie over het belang van preventie en de preventiemiddelen die momenteel op de markt worden aangeboden. "Diverse gerenommeerde experts op het gebied van preventie vliegen vanuit verschillende plekken over de hele wereld naar het eiland om hun kennis en expertise met ons te delen. De bezoeker kan diverse lezingen en presentaties over het onderwerp bijwonen. Ook zullen bedrijven in de preventieve branche door middel van live demonstraties hun producten en diensten tentoonstellen", aldus Martina. Sprekers op die dag zijn onder anderen R. de Feijter van Efectis Nederland (een dochteronderneming van TNO); H. de Jong, hoofdofficier van justitie van Curaçao, J. van Nieuwkuijk van Interpolis Nederland en S. Anita van CFS Solutions BV.

ENNIA, meer dan alleen verzekeren!

PreventNow! 2014 vindt op 12 november in het World Trade Center plaats. Het evenement is na inschrijving gratis toegankelijk voor het publiek. U kunt zich inschrijven via het formulier op www.ennia.com.